

Odnos crta ličnosti mračne trijade i roditeljskog ponašanja

Tomić, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:883346>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-01-22**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository of evaluation works](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Preddiplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Martina Tomić

**Odnos crta ličnosti mračne trijade i roditeljskog
ponašanja**

Završni rad

Zadar, 2021.

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Preddiplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Odnos crta ličnosti mračne trijade i roditeljskog ponašanja

Završni rad

Student/ica:

Martina Tomić

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Marina Vidaković

Komentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Ivana Macuka

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Martina Tomić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Odnos mračne trijade i roditeljskog ponašanja** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 6. rujna 2021.

SADRŽAJ

<i>Sažetak</i>	1
<i>Abstract</i>	2
1. UVOD	3
1.1. MRAČNE STRANE LIČNOSTI.....	3
1.1.1. <i>Makijavelizam</i>	3
1.1.2. <i>Narcizam</i>	6
1.1.3. <i>Psihopatija</i>	9
1.1.4. <i>Mračna trijada i interpersonalni odnosi</i>	11
1.2. RODITELJSTVO.....	12
1.2.1. <i>Crte ličnosti kao determinante roditeljskog ponašanja</i>	14
1.2.2. <i>Mračna trijada i roditeljsko ponašanje</i>	15
1.2.3. <i>Makijavelizam i roditeljsko ponašanje</i>	16
1.2.4. <i>Narcizam i roditeljsko ponašanje</i>	17
1.2.5. <i>Psihopatija i roditeljsko ponašanje</i>	18
2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE	19
2.1. CILJ ISTRAŽIVANJA.....	19
2.2. PROBLEMI.....	19
2.3. HIPOTEZE.....	20
3. METODA	22
3.1. SUDIONICI.....	22
3.2. MJERNI INSTRUMENTI.....	23
3.2.1. <i>Sociodemografski podaci sudionika</i>	23
3.2.2. <i>Kratka skala mračne trijade</i>	24
3.2.3. <i>Upitnik roditeljskog ponašanja</i>	24
3.3. POSTUPAK.....	25
4. REZULTATI	26
5. RASPRAVA	31
5.1. NEDOSTATCI I PRIJEDLOZI ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA.....	38
6. ZAKLJUČCI	40
7. LITERATURA	41

Odnos crta ličnosti mračne trijade i roditeljskog ponašanja

Sažetak

Mračna trijada je koncept koji opisuje tri crte ličnosti: makijavelizam, narcizam i psihopatiju. Iako se radi o različitim konstruktima, one imaju u svojoj srži određene karakteristike koje se preklapaju. Riječ je o socijalno odbojnim osobinama kao što su potreba za samopromocijom, dvoličnost, agresija, neiskrenost, manipulativnost, emocionalna hladnoća i neuspješnost u formiranju bliskih veza. S obzirom na njihovu socijalno averzivnu prirodu, važno je doći do spoznaja kako se pojedinci ovih crta ličnosti ponašaju kada preuzmu roditeljsku ulogu, jer roditeljsko ponašanje može biti zaštitni, ali i rizični faktor za razvoj djeteta. Karakteristike roditeljskog ponašanja te kvaliteta interakcije između djeteta i roditelja bitni su za psihosocijalni razvoj djeteta. Istraživanja upućuju na postojanje triju temeljnih dimenzija roditeljskog ponašanja- emocionalnost, bihevioralna i psihološka kontrola. Postoji nedostatan broj istraživanja koji ispituje vezu između sve tri crte ličnosti mračne trijade i njihovu ulogu u pristupu roditeljstvu. Stoga je cilj ovog istraživanja bio ispitati povezanost između crta ličnosti mračne trijade i dimenzija roditeljskog ponašanja te razlike u dimenzijama roditeljskog ponašanja i osobinama ličnosti mračne trijade s obzirom na spol. Istraživanje je provedeno online i sudjelovalo je 138 sudionika, od kojih je bilo 22 očeva i 116 majki, dobi u rasponu od 21 do 44 godina ($M=34.15$, $SD=6.44$). Za ispitivanje ličnosti mračne trijade koristila se *Kratka skala mračne trijade* (Jones i Paulhus, 2014), a za mjeru roditeljskog ponašanja primijenjen je *Upitnik roditeljskog ponašanja* (Keresteš i sur., 2012). Ispitivanjem spolnih razlika na svim mjerama, utvrđeno je da očevi iskazuju više permisivnog roditeljskog ponašanja u usporedbi s majkama. Nakon ispitivanja odnosa između ličnosti mračne trijade i roditeljskog ponašanja, utvrđeno je da makijavelizam pozitivno korelira s restriktivnom kontrolom i kažnjavanjem. Ostale razlike i odnosi pokazali su se kao statistički neznčajnima.

Ključne riječi: mračna trijada, makijavelizam, narcizam, psihopatija, roditeljsko ponašanje

The relationship between the dark triad traits and parental behavior

Abstract

The dark triad is a concept that describes three personality traits: Machiavellianism, narcissism, and psychopathy. Although these are different constructs, they have certain overlapping characteristics at their core. These are socially aversive traits such as the need for self-promotion, hypocrisy, aggression, insincerity, manipulativeness, emotional coldness, and the inability to form close relationships. Since parental behavior can be both a protective and a risk factor for a child's development, it is of utmost importance to come to an understanding of how people with these personality traits, given their socially aversive nature, behave when they take on a parental role. Characteristics of parental behavior and the quality of parent-child interaction are crucial for a child's psychosocial development. Research suggests that there are three main dimensions of parenting behavior- warmth, behavioral, and psychological control. Not enough research has been conducted about the relationship between all three personality traits of the dark triad and their role in parenting. Because of this, the aim of this study was to examine the correlation between dark personality traits and dimensions of parental behavior, as well as the role of gender in parental behavior and dark triad traits. The study was conducted online and included 138 participants, of whom 22 were fathers and 116 were mothers, ranging in age from 21 to 44 ($M= 34.15$, $SD= 6.44$). *The Short Dark Triad* (Jones and Paulhus, 2014) was the scale used to assess the personalities of the dark triad, and the *Parental Behavior Questionnaire* (Keresteš et al., 2012) was used to measure parental behavior. After examining gender differences across all measures, it was found that fathers exhibit more permissive parental behavior in comparison with mothers. After examining the relationship between the personality types of the dark triad and parental behavior, the findings suggest that Machiavellianism positively predicts restrictive control and punishment. Other differences and correlations proved to be statistically insignificant.

Key words: dark triad, machiavellianism, narcissism, psychopathy, parental behavior

1. UVOD

1.1. MRAČNE STRANE LIČNOSTI

Mračna trijada pojam je novijeg datuma kojeg su prvi spomenuli Paulhus i Williams (2002). Od tada pa sve do danas, pobudili su izrazito zanimanje za ovu temu, kako kod znanstvenog miljea, tako i kod opće javnosti (Lyons, 2019). Mračna trijada je koncept koji se sastoji od tri socijalno averzivne crte ličnosti: makijavelizma, narcizma i psihopatije. Ideja da se navedene crte ličnosti svrstaju u isti konstrukt proizlazi iz činjenice da, iako različite, imaju u svojoj srži određene karakteristike koje se preklapaju (Paulhus i Williams, 2002). Riječ je o socijalno odbojnim osobinama kao što je potreba za samopromocijom, dvoličnost, agresija, neiskrenost, manipulativnost, emocionalna hladnoća i neuspješnost u formiranju bliskih veza. Preklapanje određenih značajki potvrđeno je istraživanjima, koja su demonstrirala postojanje pozitivne povezanosti između crta ličnosti mračne trijade, osobito na relaciji makijavelizam i psihopatija (Vize i sur., 2018). U početcima proučavanja narcizma i psihopatije nije se postavila jasna distinkcija između kliničke i subkliničke manifestacije ovih konstrukata. Razlog je tomu što su prvobitna istraživanja provedena na uzorku s dijagnozom poremećaja ličnosti, koji je bio hospitaliziran ili smješten u korekcijske ustanove zbog antisocijalnog ponašanja, a tek kasnije evidencije pokazuju kako su navedene crte ličnosti zastupljene i u općoj populaciji (Lyons, 2019). Zbog svega navedenog, važno je napomenuti kako ličnosti mračne trijade ne spadaju u kliničke poremećaje ličnosti, već se radi o crtama ličnosti koje su do određene mjere prisutne kod svih pojedinaca.

1.1.1. Makijavelizam

Termin makijavelizam je preuzet prema prezimenu autora knjige „Princ“, talijanskom političkom teoretičaru Niccoló Machiavelliju. U spomenutoj knjizi, Machiavelli navodi taktike koje vladari trebaju slijediti da bi očuvali moć. Smatra kako pomno planiranje te upuštanje u okrutne i nemoralne čine osigurava opstanak na prijestolju (Muris i sur., 2017). Christie i Geis (1970, prema Siwy-Hudowska i Pilch, 2014) su konstruirale upitnik koji se temeljio na idejama i savjetima Nicolóa Machiavellia. Primjenom tog upitnika u seriji istraživanja, utvrdile su kako pojedinci koji postižu više rezultate na navedenoj mjeri, u svakodnevnim situacijama se uistinu ponašaju i promišljaju na cyničan način te da imaju pesimističan pogled na druge ljude i društvene norme. Oni su hladni u interpersonalnim odnosima, skloni obmanjivanju i

iskorištavanju drugih, nastojeći na sve moguće načine ostvariti vlastiti cilj. Danas je opće prihvaćeno da se radi o multidimenzionalnom konstrukt koji podrazumijeva: površan i hladan afekt te manjak empatije prilikom socijalnih interakcija, ponašanja kao što su eksploatacija i manipulacija te licemjerstvo i antisocijalne tendencije, kogniciju koja je pragmatična, mizantropična, konzervativna i cinična, orijentiranost prema ostvarivanju makijavelističkih motiva poput novaca, moći i statusa (Hawley, 2006; Rauthmann i Will, 2011).

Povezanost između makijavelizma i antisocijalnih taktika potvrđena je u brojnim istraživanjima. Osobe makijavelističke ličnosti sklone su iskorištavati i manipulirati druge kako bi ostvarile svoje vlastite ciljeve (Jonason i Schmitt, 2012). Primjerice, oni će pokušati promicati osobni interes pomoću prijevare, laži i izdaje. Drugim riječima, oni manipuliraju informacijama tako da šire lažne i nepotpune poruke s ciljem prikriivanja realnosti kako bi zbunili ili prevarili pojedince s kojima su u interakciji (Sakalaki i sur., 2007). Sve to čine jer imaju manje savjesti i empatije nego drugi pojedinci. Budući da nemaju savjest ne osjećaju se krivo kada drugima nanose štetu, te iako su sposobni sagledati tuđu perspektivu, to ne čine jer im je važnije ispunjenje vlastitih sebičnih interesa (Rauthmann i Will, 2011). Između ostalog, zbog manjka empatije, makijavelisti nisu opterećeni nemoralnošću svojih postupaka (Giammarco i Vernon, 2015). Naime, oni ne osjećaju sram, kajanje ili krivnju nakon korištenja manipulativnih taktika (Wai i Tiliopoulos, 2012) ili laganja (Murphy, 2012). Čini se kako su makijavelisti amoralni, ne zato što nemaju kognitivnog kapaciteta za moralno rezoniranje (Jones i Paulhus, 2010), već zato što su spremni zanemariti moralne standarde te cijene ponašanja koja su beneficijalna samo po njih, iako štetna po druge (Dahling i sur., 2009).

Brojna istraživanja su pokazala kako makijavelisti imaju eksternalni lokus kontrole, odnosno oni kao izvor vlastitog uspjeha ili neuspjeha precjenjuju ulogu vanjskih sila kao što su slučajnost, sudbina ili sreća, te ne vjeruju u djelotvornost unutarnjih pristupa poput truda, napornog rada i ustrajnosti (Mudrack, 1990; Dhormare, 2016). Kako ne vjeruju u vlastitu sposobnost nošenja s ovom vrstom kaotičnog okruženja, oni koriste manipulaciju (Solar i Bruehl, 1971) i obmanu (Sakalaki i sur., 2009) kao alat za borbu protiv neizvjesnosti i uspostavljanja kontrole nad drugima. Dodatno, pokazalo se da pojedinci koji su orijentirani na uspostavljanje kontrole, samo kako bi stekli vanjske nagrade, manje emocionalno dosljedni u svom ponašanju (Deci & Ryan, 1985; Koestner i sur, 1992). Budući da je makijavelističko ponašanje ponajprije motivirano vanjskim nagradama, kao što su novac i status (Rauthmann i

Will, 2011), nije čudno što se ponašaju hostile prema drugima. Njihova emocionalna hladnoća i tretiranje drugih kao objekta, onemogućuje im stvaranje intimnih odnosa, s obzirom da se oni temelje upravo na iskazivanju emocija i njihovoj modulaciji (Wastell i Booth, 2003). Gurtman (1992, prema Sakalaki i sur., 2009) navodi kako su glavni interpersonalni problemi makijavelista pretjerana osvetoljubivost i težnja za natjecanjem s drugima, čak i kada nema potrebe za takvim ponašanjem, što prema njemu pokazuje hostile prirodu makijavelističkog postupanja prema drugima.

Mnoge studije pokazuju kako muškarci postižu veći ukupni rezultat na skali makijavelizma od žena (Wilson i sur., 1996, Czibor i sur., 2017; Collison i sur., 2021). Međutim, pitanje je jesu li navedene razlike između spola odraz pravih razlika u populaciji ili se pak radi o artefaktima nastalim zbog mjernih instrumenata, koji su „prilagođeniji“ muškarcima (Collison i sur., 2021). Primjerice, Wilson i suradnici (1996) navode kako je zbog socijalizacijskog utjecaja manje vjerojatno da žene primijene fizičko nasilje, već će se koristiti nekim suptilnijim manipulativnim metodama poput laganja. Zatim zaključuju kako žene koje su visoko na makijavelizmu moraju igrati drugačije od muškaraca makijavelista, što je teže izmjeriti testovima i kratkotrajnim laboratorijskim eksperimentima. Czibor i suradnici (2017) potvrđuju navedeno svojim istraživanjem, u kojem su demonstrirali da su makijavelijski stavovi slični kod oba spola, samo što svaki spol razvija specifične obrasce ponašanja, vjerojatno zbog različitih psiholoških procesa. Njihovi rezultati pokazuju kako žene koje postižu veći rezultat na skali makijavelizma imaju pretenziju više izbjegavati štetne posljedice, te pokazuju anksioznost, ranjivost i preosjetljivost, dok su muškarci više skloniji riskirati, pokazuju više razine samouvjerenosti i nestrpljivosti te su nesentimentalni s oportunističkim pogledom na svijet. Dakle, moguće je da je u populaciji podjednako zastupljen broj muškaraca i žena makijavelističke crte ličnosti, no da na drugačije načine manifestiraju svoje ponašanje.

1.1.2. Narcizam

Druga osobina mračne trijade je subklinički narcizam. Naziv potječe iz grčkog mita o Narcisu, mladiću koji je bio opčinjen vlastitom ljepotom, toliko da je bahato odbijao svaki znak pažnje i ljubavi drugih (Muris i sur., 2017). Narcis je lik koji dobro reprezentira one s istoimenom crtom ličnosti, tašti i egocentrični pojedinci, opčinjeni vlastitim „vrlinama“, toliko da teško održavaju međuljudske odnose (Campbell i sur., 2010). Najčešći upitnik korišten u istraživanjima narcizma je Raskin i Hallov (1979) *Upitnik narcisoidne ličnosti (Narcissistic Personality Inventory, NPI)*, koji je konstruiran na temelju kriterija za narcisoidni poremećaj ličnosti, opisanih u *Dijagnostičkom i statističkom priručniku (DSM-III)*. Iako je upitnik sastavljen prema *DSM-ovom* kriteriju, autori smatraju kako samo ekstremne manifestacije navedenih ponašanja zapravo zahvaćaju patološki narcizam, dok će se subklinički narcizam manifestirati kao manje ekstremna forma maladaptivnih ponašanja te tako odražavati narcizam kao osobinu ličnosti.

Prema Campbellu (2001) narcisoidni pojedinci osjećaju manje srama i krivnje u odnosu na pojedince nisko na dimenziji narcizma. Također, govori kako su izrazito kompetitivni, s tim da im nije bitan samo element natjecanja, već da u istom tom natjecanju pobjede i da za istu tu pobjedu budu pohvaljeni i nagrađeni. Budući da nisu sposobni nositi se s frustracijom i razočaranjem koji se vežu uz doživljeni neuspjeh, takvi osjećaji često vode agresivnom ponašanju i bijesu. S obzirom da ne preuzimaju odgovornost za negativne ishode, često svoj bijes usmjeravaju ka drugim pojedincima koje smatraju krivima za vlastiti neuspjeh. Pojedinci koji su u vezi s narcisoidnom osobom, navode kako u njihovom ljubavnom odnosu postoje brojni problemi. Navedeno nije iznenađujuće jer narcisi nisu predani i brižni partneri, već odnose gledaju kroz osobnu korist, tako što traže partnere visokog statusa koji će povećati njihovo samopouzdanje. Ako naiđu na osobu koja je prema površnim kriterijima (npr. status, ljepota, bogatstvo) bolja od njihovog sadašnjeg partnera, bez oklijevanja napuštaju dosadašnji ljubavni odnos. Kako bi povećali ili zadržali moć koju imaju nad partnerom, često se koriste manipulacijskim taktikama, poput izluđivanja (eng. gaslighting) (Petric, 2018). Izluđivanje je forma psihološke manipulacije, s kojom narcisoidni pojedinci imaju za cilj natjerati svoga partnera da preispituje vlastito pamćenje, percepciju i realnost (Sweet, 2019). Ukratko, narcisoidni pojedinci su spremni učiniti zbilja loše stvari svom partneru, samo kako bi zadržali moć, povećali svoje samopoštovanje i ostvarili vlastiti cilj.

Empirijski nalazi potvrđuju povezanost između narcizma i socijalno averzivnih osobina. Tako, Emmons (1981) prezentira rezultate koji pokazuju povezanost između rezultata na upitniku *NPI* i dezinhibicije, potrebe za traženjem iskustva i podložnosti dosadi. S obzirom da se radi o dezinhibiranim pojedincima, koji djeluju prema unutarnjim nagonima ili emocijama, bez pridavanja pažnje na socijalne norme, često se njihovo ponašanje može opisati kao nezrelo i djetinjasto (Kotyanaya, 2020). Oni reagiraju impulzivno bez procijene trenutne situacije i mogućih posljedica, što objašnjava zašto im je teško držati se dogovora ili ispuniti obećanje. Skloni su osjećati dosadu, pa kako bi to kompenzirali, upuštaju se u riskantne situacije koje ih zabavljaju te donose nova iskustva, a kako se ne opterećuju posljedicama, to često dovodi do ugrožavajućeg i moralno upitnog ponašanja (Vojković, 2017). Emmons (1984) nadalje navodi kako ukupni *NPI* rezultati koreliraju sa potrebom za jedinstvenošću, samopouzdanjem, ekstroverzijom i glumatanjem. Narcistične osobe smatraju da su bolje, jedinstvene i posebnije od drugih. Uz to, vjeruju kako imaju pravo na poseban tretman i poštovanje, premda nisu učinile ništa čime bi opravdale takve zahtjeve (Twenge i Campbell, 2009). Iako narcistični pojedinci na eksplicitnim mjerama ostvaruju visoke rezultate samopoštovanja, ono je vrlo krhko, s obzirom da ovisi o validaciji koju dobiju od drugih. Iz tog razloga, ovaj fenomen nazivamo narcistički paradoks (Larsen i Buss, 2008), jer se očekuje da pojedincima s visokom razinom pravog samopoštovanja, nije potrebno divljenje od strane drugih ljudi kako bi potvrdili vlastitu vrijednost.

Narcisoidni pojedinci skloni su koristiti još jedan oblik interpersonalne regulacije kako bi održali napuhanu sliku o sebi. Oni će često umanjivati tuđe vrijednosti kako bi uzdigli sebe (John i Robins, 1994; Gosling i sur., 1998). Primjerice, u studiji koju su proveli Gabriel i suradnici (1994), sudionici su morali procjenjivati vlastitu atraktivnost i inteligenciju u odnosu na druge sudionike. Zatim su istraživači uspoređivali procjene sudionika s onim procjenama datim od strane objektivnih sudaca. Pokazala se jasna tendencija narcističnih pojedinaca u precjenjivanju vlastitih atributa te podcjenjivanja atributa drugih sudionika. Ne samo da precjenjuju vlastite sposobnosti, već će preuzeti odgovornost za pozitivne ishode, a za neuspjeh će okriviti drugu osobu (Campbell, 1999). Mogući razlog tome je što za svaku situaciju koju percipiraju kao prijeteću za self, oni reagiraju izrazito negativnim afektom kao što su sram (Gramzow i Tangney, 1992), ljutnja i depresija (Stucke, 2003). Iz istog se razloga pretpostavlja da im je teško ostvariti duboke intimne odnose, budući da bi partner mogao otkriti pravi, ranjivi

self narcisa (ne napuhani- onaj koji narcis pokušava prezentirati drugima), što bi bilo praćeno negativnim afektima (Kernberg, 1985; Masterson, 1988). Zato nije iznenađujući nalaz koji pokazuje da je napuhani narcistički koncept o sebi u korelaciji s lošim interpersonalnim odnosima (Kernberg, 1985).

Međutim, napuhana slika o sebi nije jedini aspekt narcizma koji im otežava stvaranje i održavanje zdravih ljubavnih odnosa. Narcizam je povezan s generalnim deficitom u empatičkom razumijevanju (Watson i sur. 1984) i reduciranom željom za intimnošću (Caroll, 1987). Osim toga, narcistični pojedinci postižu slabije rezultate na dimenziji ugodnosti (Furnham i sur., 2013) te takve osobe možemo opisati sljedećim atributima- nesuosjećajane, neljubazane, grube i okrutne (Larssen i Buss, 2008). Štoviše, oni pokazuju veću želju za moći (Campbell & Foster, 2002) te se hostile odnose prema drugima (Lamkin i sur., 2017), što ukazuje na potrebu za interpersonalnim nadmetanjem i dominacijom (Campbell, 1999).

Ono što dodatno otežava interakciju s narcističnom osobom je njihova opsjednutost samima sobom. Oni su toliko orijentirani na sebe da ne stignu uočiti potrebe drugih tijekom konverzacije. Pokazalo se kako puno više koriste osobnu zamjenicu "ja" u nestrukturiranom govoru nego li nenarcisoidni pojedinci (Raskin i Shaw, 1988). Njima komunikacija služi kako bi izgradili pozitivnu i napuhanu sliku sebe, a ne da bi ostvarili uzajamni odnos davanja i primanja. Stoga, pojedinci od kojih se tražilo da opišu narcisoidne poznanike izvijestili su da ti poznanici glumataju kako bi impresionirali druge, primjerice, glasno govore ili se razmeću novcem (Buss i Chiodo, 1991). Uz to, izrazito su zavidni tuđem uspjehu, te kako bi se s time nosili koriste nezrele obrambene mehanizme, poput ponižavanja i umanjivanja vrijednosti, uspostavljanja kontrole nad drugima i narcisoidnog povlačenja. Navedeni mehanizmi očituju se u osjećaju prijezira, kao i tjeskobe ili izbjegavanju onih kojima se prikriveno dive ili zavide (Kernberg, 1985).

Što se tiče spolnih razlika, meta-analitičkom studijom, zaključeno je da muškarci postižu veće rezultate na skali narcizma od žena. Spolna razlika ostala je stabilna kroz vrijeme (od 1990 do 2013) i različitu dob sudionika. Između ostalog, daljnjom analizom potvrđeno je da zapažena razlika nije rezultat pristranosti mjernog instrumenta, te sukladno s tim, može biti interpretirana kao stvarna razlika između muškaraca i žena (Grijalva i sur., 2015).

1.1.3. Psihopatija

Status najmračnije osobine u trijadi dobila je psihopatija, a karakteriziraju je visoka impulzivnost, bešćutnost, manipulativnost te egocentričnost (Patrick i sur., 2009) uz nisku razinu empatičnosti i osjećaja krivice (Lilienfeld i Andrews, 1996; Beaver i sur., 2014), kombinacija koja može biti pogubna po ljude koji se susretnu s osobom ovih karakteristika. Psihopatija je često povezivana s nasilnim i agresivnim ponašanjem (Williams i sur., 2005; Asscher i sur. 2011), upuštanjem u kriminalne aktivnosti i recidivizmom (Walters, 2003) te zlouporabom opojnih sredstava (Hemphill i sur., 1994; Ellingson i sur., 2018). S obzirom na navedene korelacije, znanstvenici su često svoja istraživanja o psihopatiji provodili na kliničkom i forenzičkom uzorku. Međutim, Cleckley (1941, prema Cox i sur., 2018) je svoje podatke prikupljao na nekriminalnom, psihijatrijskom uzorku, te navodi kako se osobe s psihopatskim crtama ličnosti ne upuštaju nužno u kriminalna ponašanja. Umjesto toga, Cleckley definira tipične psihopatske pojedince kao površno šarmantne, neiskrene i s deficitom u afektivnom doživljavanju, koji im onemogućuje stvaranje smislene povezanosti s drugima. Nedostaje im širok spektar i dubina emocionalnog doživljavanja te su skloni biti narcisoidni i manipulativni (Lykken, 2013).

Od Cleckleyevog fundamentalnog rada, prikupljena je brojna klinička, teorijska i empirijska evidencija, koja podupire opis psihopatije kao heterogenog konstrukta, s diskretnim podtipovima (Flakenbach i sur., 2008). Tako, Karpman (1941, prema Sellbom i Drislane, 2020) prvi uvodi distinkciju između dva podtipa psihopatije koji su fenotipski slični u manifestnom ponašanju, ali se razlikuju po temeljnim motivacijama, a naziva ih primarnim i sekundarnim psihopatima. Obilježja primarnih psihopata su prototipna i potječu iz određenih bioloških deficita. Pretpostavka je da njihova antisocijalna ponašanja proizlaze iz emocionalnog deficita, koji se, između ostalog, odražava kao nedostatak savjesti, bešćutnost i nemogućnost ostvarivanja bliske povezanosti. Nadalje, navedeni deficit u emocionalnom doživljavanju rezultira smanjenim doživljavanjem anksioznosti i osjećaja krivice. Kao rezultat svega navedenog, Karpman (1941, prema Sellbom i Drislane, 2020) opisuje primarne psihopate kao patološki narcisoidne osobe, koje iskorištavaju druge ljude kako bi ostvarili vlastitu korist. S druge strane, ponašanja sekundarnih psihopata rezultat su okolinskih čimbenika, kao što su roditeljsko odbacivanje, strogo kažnjavanje i roditeljsko prekomjerno udovoljavanje. Neadekvatno roditeljstvo narušava razvoj vještina potrebnih za samoregulaciju emocija kod

njihove djece, stoga sekundarne psihopate karakteriziraju jake negativne emocije, poput ljutnje i hostilnosti, te sklonost doživljavanja depresije, anksioznosti i krivnje. Karpman (1956) navodi kako nesposobnost reguliranja ovih intenzivnih negativnih emocija rezultira reaktivnom agresijom i drugim oblicima impulzivnog ponašanja.

U empirijskim studijama, najčešće korišten instrument je Hareova *Revidirana ček-lista psihopatije* (PCL-R; Hare, 1991, prema Flakenbach i sur., 2008) koja ima dvofaktorsku strukturu i odraz je kliničkih i teorijskih opisa primarne i sekundarne psihopatije. Faktor 1 zahvaća osnovne afektivne i međuljudske značajke, kao što su površni šarm, bešćutnost, sebičnost i nedostatak grižnje savjesti. Faktor 2 procjenjuje čimbenike povezane sa socijalno devijantnim ponašanjem, primjerice, impulzivnost i loša kontrola nad ponašanjem. Hicks i suradnici (2004) potvrdili su pozitivno kovariranje rezultata između Faktora 1 i narcizma, te negativno kovariranje s neuroticizmom i negativnom emocionalnosti. Suprotno, Faktor 2 pozitivno korelira s neuroticizmom, negativnim afektom, impulzivnošću i traženjem uzbuđenja.

Druge studije potvrđuju kako je psihopatija negativno povezana s kvalitetom interpersonalnih veza. Štoviše, u istraživanju provedenom na britanskim muškarcima iz opće populacije, dobiveni su rezultati koji ukazuju na povezanost između socijalne domene psihopatije i povijesti neuspješnih ljubavnih odnosa (Ullrich i sur., 2008). Slično tome, Love i Holder (2016) pronašli su negativnu vezu između razina psihopatskih tendencija i opće kvalitete odnosa na uzorku studenata. Niska razina kvalitete u međuljudskim odnosima mogu biti odraz činjenice da se osobe psihopatskih crta ličnosti koriste neprijateljskim i dominantnim interpersonalnim stilom koji je obilježen visokom potrebom za kontrolom i moći te niskom motivacijom da brinu za dobrobit drugih (Blackburn i sur., 2005), kao i prioritiziranjem vlastitog interesa nad interesima drugih (Jonason i sur., 2015). Osim toga, Christian i suradnici (2017) zaključuju da će osobe koje postižu visoke rezultate na Faktoru 1 stvarati odnose koji će se zasnivati na prijeziru, cinizmu i izbjegavanju intimnosti. Suprotno, interpersonalne odnose osoba visoko na Faktoru 2 karakterizirat će strah od odbijanja, problemi s postavljanjem granica i zahtjevna ponašanja. Uzeto sve skupa, ovi nalazi ukazuju na to da su psihopatski pojedinci nemotivirani u stvaranju i održavanju bliskih odnosa s drugima (Mooney i sur., 2019), a čak i kada se upuste u intimni odnos on je uglavnom nezdrave prirode s brojnim interpersonalnim problemima.

Kada je riječ o spolnim razlikama, muškarci postižu veće rezultate na mjerama psihopatije za razliku od žena (Miller i sur., 2011). To je očekivani ishod budući da muškarci pokazuju veće stope eksternaliziranih oblika psihopatologije (Seedat i sur., 2009) i niže rezultate na dimenziji ugodnosti (Costa i sur., 2001), što je sržna osobina psihopatije (Lynam i Derefinko, 2006).

1.1.4. Mračna trijada i interpersonalni odnosi

Pozamašan broj istraživanja je svoju pažnju usmjerio na proučavanje utjecaja crta ličnosti mračne trijade na romantične odnose. Većina istraživanja su pokazali da takve ličnosti preferiraju kratkoročne veze u koje ne moraju ulagati. Jedna od posljedica ovakve preferencije je razvoj brze strategije životne povijesti, u kojima je svrha reprodukcije traženje mnogobrojnih partnera za razmnožavanje (Csathó & Birkás, 2018). Teorija životne povijesti temelji se na postavkama evolucijske teorije, a odnosi se na raspodjelu resursa unutar reproduktivne domene, najčešće podijeljene između roditeljstva i reprodukcije. Uglavnom su strategije životne povijesti prikazane kao kontinuum. Na jednom kraju spektra nalaze se pojedinci koje koriste brze strategije poput ranog stupanja u odnose radi reprodukcije i želje za većim potomstvom. Što im osigurava veću vjerojatnost prijenosa vlastitih gena na iduću generaciju, bez potrebe za ulaganjem velikih resursa. S druge strane, za spore strategije životne povijesti karakteristično je kasnije zasnivanje obitelji i time manji broj potomaka, u koje se ulaže mnogo resursa kvalitetnim odgojem, kojim osiguravaju opstanak svog genetskog materijala. Crte mračne trijade, posebice vezane uz psihopatiju, pozitivno su povezane sa potrebom za reprodukcijom, dok su negativno povezane sa roditeljskim trudom i ulaganjem (Figueredo i sur., 2006; Valentova i sur., 2020).

Okupiranost prijašnjih istraživača utjecajem ličnosti mračne trijade na reproduktivni status ima smisla s polazišta Darwinove evolucijske teorije, ali malo toga nam govori kakav će ishod imati na dugoročne veze. Jedna od ključnih dugoročnih veza je ona koja se formira odnosom između roditelja i djeteta. Iako je svakakvo moguće reproducirati svoje gene bez ulaganja truda u efektivno roditeljstvo, upravo je ono kritično za postizanje dugoročnog reproduktivnog uspjeha.

1.2. RODITELJSTVO

Psihosocijalni razvoj djece ovisi o karakteristikama roditeljskog ophođenja i kvaliteti odnosa između djeteta i roditelja (Collins i sur., 2002). Iako je interakcija između djeteta i roditelja dinamičan i uzajaman proces na kojeg utječe mnoštvo medijatorskih i moderatorskih varijabli (Klarin i Đerđa, 2014), istraživanja upućuju na postojanje dviju temeljnih dimenzija roditeljskog ponašanja, emocionalnost i kontrola (Darling i Steinberg, 1993).

U literaturi se mogu pronaći i drugi termini za dimenziju emocionalnosti, a to su roditeljska podrška, prihvaćanje i toplina, a obilježavaju emocije koje roditelji iskazuju prema svojoj djeci (Keresteš i sur., 2012). Na jednom spektru ove dimenzije nalaze se emocionalno topli i prihvaćajući roditelji, dok su na dijametralno suprotnom kraju smješteni oni roditelji kod kojih se ponašanje može opisati kao hladno, neprijateljsko i odbacujuće. Emocionalno topli roditelji svoje dijete prihvaćaju, pružaju potrebnu potporu, brižni su i pažljivi te prijateljski raspoloženi. Ovi roditelji su empatični, stoga pokušavaju razumjeti dijete iz njihove perspektive, što ih usmjerava da prilikom discipliniranja koriste tehnike poput objašnjavanja i ohrabivanja. Emocionalno hladni roditelji zanemaruju svoje roditeljske dužnosti, odbacuju i izražavaju više negativnih naspram pozitivnih emocija. Takvo roditeljstvo u djeci budi osjećaj nedostatnosti i odbačenosti. Emocionalno topli roditelji pridonose pozitivnom razvojnom ishodu (Khaleque, 2013), dok će roditeljsko odbijanje ostaviti traga u obliku socijalnih, psiholoških i emocionalnih posljedica kod djece. Točnije, djeca koja svoje roditelje doživljavaju emocionalno nedostupnima i odbijajućima, pod većim su rizikom za razvoj depresije, anksioznosti i poremećaja u ponašanju, često pokazuju eksternalizirane simptome poput delikventnog i agresivnog ponašanja te zlorabe opojnih sredstava (Rohner i Britner, 2002), uz to imaju nisko samopoštovanje i osjećaj neadekvatnosti (Onyskiw i Hayduk, 2003).

Postupci kojima se roditelji služe kako bi izazvali promjene u ponašanju djeteta spadaju u dimenziju kontrole (Darling i Steinberg, 1993; Barber, 1996). U literaturi se naglašava potreba za razlikovanjem dvije vrste kontrola, s obzirom da je bihevioralna kontrola pozitivna, a psihološka kontrola negativna po razvoj djeteta (Barber, 1996). Prema tome, sveukupno postoje tri, a ne dvije osnovne dimenzije roditeljstva. Bihevioralna kontrola uključuje nenametljivi roditeljski nadzor i kontrolu dječjeg ponašanja kroz postavljanje granica i pravila. Roditeljska uloga je da djetetu daje, na jasan i podržavajući način, upute o primjerenim oblicima ponašanja (Steinberg, 1990), te da ga nauči o mogućim posljedicama različitih postupaka (Barber, 1996).

Suprotno, psihološkom kontrolom roditelj pokušava kontrolirati psihološki svijet djeteta (Smetana i Daddis, 2002) koristeći se manipulativnim tehnikama, pasivno-agresivnim ponašanjem, prisilom, te drugim nametljivim i intruzivnim metodama (Silk i sur., 2003). Djeca nad kojom se vrši psihološka kontrola, često su preplavljena osjećajem krivnje te ne razvijaju osjećaj autonomnosti, samopoštovanja i vlastitog identiteta (Smetana i Daddis, 2002). Krajnji cilj biheviornalne kontrole jest da dijete internalizira pravila postavljena od strane roditelja, koja su u skladu s društveno prihvatljivim normama te razvije mehanizme potrebne za samoregulaciju vlastitog ponašanja. S druge strane, psihološkom kontrolom dijete se prisilno odvaja od vanjskih utjecaja, pritom se guši razvoj neovisnosti i ograničavaju socijalne interakcije (Silk i sur., 2003). Prema tome, roditeljsko ponašanje može biti rizični ili zaštitni čimbenik za psihosocijalnu prilagodbu djece, s time da su istraživanja pokazala kako manjak biheviornalne kontrole, a višak psihološke kontrole ometa dječji razvoj. Psihološka kontrola, u kojoj se dječje ponašanje kontrolira pomoću manipulacije, kritiziranja i omalovažavanja, korelira s internaliziranim i eksternaliziranim problemima te lošijim akademskim postignućima (Barber i sur., 1994; Barber, 1996; Silk i sur., 2003; Klarin i Đerđa, 2014). Nedostatak nadzora u obliku biheviornalne kontrole povezan je s eksternaliziranim problemima poput agresivnog i delikventnog ponašanja te impulzivnosti i konzumacije opojnih sredstava (Barber i sur., 1994; Barber, 1996; Klarin i Đerđa, 2014).

Što se tiče razlika u dimenzijama roditeljskog ponašanja s obzirom na spol, pokazalo se da majke postižu više rezultate jedino u dimenziji emocionalnosti. Također, navedeno je kako su majke pokazivale više različitih tipova emocionalne ekspresivnosti prema djeci kao što su podrška, prihvaćanje, toplina i pozitivna afektivnost (Macuka, 2010). Emocionalna ekspresivnost često se spominje kao karakteristika po kojoj se muškarci razlikuju od žena. Dok se dječacima zamjera izražavanje sentimentalnih ili privrženih osjećaja, djevojčicama je to dopušteno i zapravo ih se potiče (Balswick i Avertt, 1977). Prema tome, nije iznenađujuće da i u roditeljskoj ulozi majke pokazuju više emocija prema svojoj djeci.

1.2.1. Crte ličnosti kao determinanta roditeljskog ponašanja

Belsky (1984) predlaže procesni model roditeljstva koji postaje od iznimne važnosti kao teorijski okvir u istraživanjima roditeljskog ponašanja i razvojnih ishoda kod djece. Prema modelu, Belsky (1984) izdvaja tri glavna izvora koja utječu na roditeljstvo, a to su individualne karakteristike roditelja (npr. osobine ličnosti, razvojna povijest, spol), individualne karakteristike djeteta (npr. temperament, spol, dob) i kontekstualni faktori (npr. kvaliteta bračnog odnosa, socijalna potpora i zaposlenje roditelja). Belsky (1984) navodi kako od tri izvora, individualne karakteristike roditelja su najznačajnija determinanta roditeljskog ponašanja i to potkrepljuje s dvije činjenice. Prvo, osobnost roditelja utječe direktno na roditeljstvo, ali može i indirektno kroz kontekst u kojem se odvija interakcija djeteta-roditelj (primjerice, eksternalni lokus kontrole makijavelista može smanjiti bračno zadovoljstvo, a smanjeno bračno zadovoljstvo može se odraziti na roditeljsko ponašanje). S druge strane, osobnost je sažeta od karakterističnih obrazaca osjećaja, misli i ponašanja (Roberts, 2009), što rezultira time da osobine ličnosti roditelja utječu na to kako se on osjeća, razmišlja i ponaša u interakciji sa svojim djetetom (Láng, 2018).

Brojna istraživanja koja su primijenila različite mjere osobine ličnosti i roditeljskog ponašanja, te koristile različite metodološke i statističke tehnike, potvrđuju Belskyjevu (1984) postavku da osobine ličnosti roditelja imaju značajan utjecaj na kvalitetu i stil roditeljstva. Tako je potvrđeno da ugodnost predviđaju roditeljsku podršku, responzivnost i toplinu (Huver i sur., 2010), a negativno je povezana s nepoželjnim vrstama kontrole te intruzivnim kontrolirajućim ponašanjem (Belsky i sur., 1995). Zatim, neuroticizam pozitivno korelira s pretjerano kontrolirajućim ili pak zanemarujućim stilom roditeljstva (Vondra i sur., 2005, prema Láng, 2018), a majčinska savijenost povezana je s većom razinom angažiranosti i komunikacije s djecom (Oliver i sur., 2009), te roditeljskom toplinom i prihvatljivim oblicima roditeljske kontrole (Prinz i sur., 2009). Iako se nijedna navedena studija nije usmjerila isključivo na crte ličnosti mračne trijade, rezultati dosljedno ukazuju da su crte ličnosti povezane s roditeljstvom, prema tome se može zaključiti da bi i one trebale imati neku vrstu utjecaja na kvalitetu roditeljstva.

1.2.2. *Mračna trijada i roditeljsko ponašanje*

Brojna prijašnja istraživanja bavila su se ponašanjem roditelja te njihovim stilovima roditeljstva koja utječu na razvijanje crta ličnosti mračne trijade kod djece te pitanjima utjecaja mračne trijade u kratkoročnim vezama, međutim nedostaje istraživanja koja se bave utjecajem crta ličnosti mračne trijade u dugoročnim vezama poput roditeljstva. Jonason, Lyons, and Bethell (2014) su proveli istraživanje u ovu svrhu. Ispitivali su odnos između sudionikovih sjećanja svojih roditelja tijekom vlastitog djetinjstva u odnosu na trenutne rezultate na *Skali mračne trijade*. Rezultati su pokazali da osobe koje se prisjećaju svojih roditelja kao grubih, postižu više rezultate na različitim česticama upitnika. Ovo istraživanje je provedeno na temelju dosjećanja, a poznato je kako naše sjećanje može biti alterirano s vremenom, stoga se ne može sa sigurnošću potvrditi vjerodostojnost dobivenih rezultata (Levine i Safer, 2002).

Nadalje, Lyons, Brewer i Carter (2020) proveli su istraživanje u domeni roditeljstva i mračne trijade, ali njihovo nije bilo orijentirano na strategije roditeljstva koju odabiru ličnosti Mračne trijade, već na preferencije odabira partnera s kojim bi se upustili u roditeljstvo. Navode da je narcizam povezan sa preferencijom partnera koji je visoko na dimenziji kontrole, dok je psihopatija korelirala s preferencijom prema partnerima koje pokazuju nisku roditeljsku brižnost i visoku kontrolu. Rezultati na skali makijavelizma razlikovali su se prema spolu. Tako su muškarci preferirali partnericu koja je topla i brižna majka, a žene supruga koji nije brižan otac. Ovi rezultati su zastrašujući, jer pokazuju kako pojedinci s crtama ličnosti Mračne trijade, odabiru partnere koji posjeduju slične roditeljske karakteristike kao i oni sami. To bi značilo da dijete u svom okruženju nema barem jednog kompetentnog i brižnog roditelja. Jedino rezultati muškarca makijavelista odstupaju od predviđenog, Lyons i sur. (2020) hipotetiziraju da navedeno odražava eksploatacijsku i stratešku prirodu makijavelizma, u kojoj ovi muškarci strateški traže partnera koji će kompenzirati njihovu vlastitu ograničenu brigu za potomstvom.

Geher i sur. (2020) objavili su pionirski rad u području proučavanja odnosa crta ličnosti Mračne trijade i njihovog roditeljskog stila. Evidencije pokazuju da roditelji koji postižu visoke rezultate na skali mračne trijade postižu niske vrijednosti na mjerama autoritativnog roditeljskog stila, dok postižu visoke rezultate na mjerama autoritarnog i odbijajućeg roditeljskog stila. S obzirom da je autoritativan stil adekvatan način roditeljstva, a ostala dva spadaju u neadekvatno, može se reći kako će roditelji s osobinama mračne trijade češće koristiti neprimjerene roditeljske taktike koje bi mogle imati loše posljedice za psihosocijalni razvoj djeteta.

1.2.3. Makijavelizam i roditeljsko ponašanje

Makijavelizam kao samostalni konstrukt također je bio rijetko istraživani u kontekstu roditeljstva, iako se čini kako ova osobina negativno utječe na kvalitetu roditeljstva i ostavlja negativne posljedice na djecu (Kraut i Price, 1976; Láng, 2018; Sattler i Linden, 2021). Primjerice, roditelji makijavelističkih osobina skloni su donijeti potencijalno nezdrave i moralno upitne roditeljske odluke, kao što je davanje stimulativnih medikamenata zdravoj djeci, samo kako bi poboljšali njihov uspjeh u školi i ekstrakurikularnim aktivnostima.

Brojna istraživanja pokazuju vezu između makijavelizma i niskih razina na dimenziji ugodnosti i savjesnosti (Palhus i Williams, 2002; Lee i Ashton, 2005). Nasuprot tome, istraživanja u kojima se ispitala povezanost između makijavelizma i neuroticizma pokazuju nekonzistentne rezultate. Dok su neki autori dobili rezultate koji upućuju na pozitivnu vezu između makijavelizma i neuroticizma (Vernon i sur., 2008), drugi osporavaju te rezultate demonstrirajući kako ne postoji nikakva povezanost između ta dva konstrukta (Palhus i Williams, 2002; Lee i Ashton, 2005). Uzimajući u obzir navedene rezultate između makijavelizma i nekih dimenzija iz petfaktorskog modela ličnosti (ugodnost, savjesnost i neuroticizam), te ranije spomenute rezultate istraživanja odnosa između dimenzija iz petfaktorskog modela i roditeljskih stilova, može se očekivati da će roditelji makijavelisti pokazivati manje emocionalne topline, više roditeljskog odbacivanja i više kontrolirajućih ponašanja. Lang (2018) je djelomično potvrdio navedenu pretpostavku, dobivši povezanost između percepcije roditeljskog odbacivanja te makijavelizma kod očeva i majki. Međutim, samo majke (ali ne i očevi) visoko na dimenziji makijavelizma su percipirane kao pretjerano kontrolirajuće, što prema autoru može ukazivati na potrebu majki da zadrže ili povrate kontrolu nad svojom djecom.

1.2.4. Narcizam i roditeljsko ponašanje

Iako su empirijska istraživanja narcisoidnog roditeljstva rijetka, klinička iskustva u radu s pacijentima čiji roditelji pokazuju narcistične osobine ipak pružaju uvid u to kakvu ulogu navedena vrsta roditeljstva ima u razvoju djece (Espasa, 2004; Rappoport, 2005).

Rappoport (2005) smatra da narcisoidni roditelji pretjerano kontroliraju dječja ponašanja, često ih okrivljavaju, ne toleriraju tuđa mišljenja, orijentirani su na sebe te nesvjesni potreba svoje djece i posljedica svog ponašanja na djecu. Oni svoju djecu doživljavaju kao produžetak njih samih, stoga od njih mogu zahtijevati određena ponašanja koja sami smatraju bitnima. Primjerice, ako roditelj cijeni akademski uspjeh, od svog djeteta će zahtijevati da upiše prestižan fakultet, ne obazirući se na želje djeteta. Kako bi nametnuli svoju volju ovi roditelji će se ponašati intruzivno, međutim potpuno će zanemariti dijete kada treba udovoljiti njegovim potrebama. Štoviše, narcisoidni roditelj zahtjeva od svog djeteta pažnju, zahvalnost, potporu, uvažavanje, pohvale i ohrabrenja, ali isto neće pružiti svojoj djeci. Ukoliko djeca ne zadovolje roditeljske zahtjeve, ona bivaju kažnjena. Načini na koje narcisoidni roditelji kažnjavaju djecu variraju, a mogu se pojaviti u obliku fizičkog zlostavljanja, bijesnih ispada, reflektiranja krivnje na dijete, emocionalnog povlačenja i pretjeranog kritiziranja.

U ovakvim uvjetima, djeca se adaptiraju kako bi se mogla nositi sa narcisoidnim roditeljem, a Rappoport (2005) to naziva ko-narcizmom. Ko-narcistična djeca dijele niz zajedničkih karakteristika: imaju nisko samopoštovanje, stavljaju tuđe potrebe na prvo mjesto i trude se drugima udovoljiti, prihvaćaju tuđa mišljenja iako su suprotna od njihovih, sumnjaju u vlastite stavove, često pokazuju depresivne i anksiozne simptome, imaju strah da su sebični ako se ponašaju asertivno te često preuzimaju krivnju za interpersonalne probleme.

Empirijske studije pružile su dokaze da narcizam kod roditelja predviđa pojavu depresije i anksioznosti u njihove djece, koja je posredovana smanjenom roditeljskom skrbi, pretjeranim izazivanjem krivnje, pretjeranom zaštitom i favoriziranjem (Dentale i sur., 2015). Uz to, Hart i suradnici (2017) potvrđuju da je maladaptivni narcizam negativno povezan s empatijom, te da je empatija medijator između narcizma i neresponzivnog roditeljstva. Ove studije pružaju početne potvrde da narcisoidne ličnosti mogu izražavati negativne aspekte roditeljstva i time mogu izazvati štetne posljedice kod svoje djece.

1.2.5. Psihopatija i roditeljsko ponašanje

Brojni radovi su istraživali ulogu roditeljskog ponašanja na razvoj psihopatskih crta kod djece (Tuvblad i sur., 2013; Glenn, 2019), dok je malo istraživanja ispitalo odnos između roditeljskog postupanja i psihopatije kod roditelja, što je iznenađujuće s obzirom na činjenicu da se radi o socijalno averzivnoj crti ličnosti (Vize i sur., 2018) i spoznaji da roditeljske crte imaju veliki utjecaj na kvalitetu roditeljskog ponašanja (Belsky, 1984).

Iako su malobrojna istraživanja odnosa psihopatije i roditeljskog ponašanja, rezultati konzistentno pokazuju da su više razine psihopatije negativno povezane s kvalitetnim roditeljstvom (Beaver i sur. 2014; Cox i sur, 2018; Zhong i sur., 2020). Cox i suradnici (2018) pokazali su kako ukupni rezultat na skali psihopatije nije dobar prediktor roditeljskog stila, već specifične psihopatske osobine, odnosno subskele PCL-R upitnika. Ovaj rezultat još jednom potvrđuje da se radi o heterogenom konstrukt s diskretnim podtipovima. Dakle, pokazalo se da su viši rezultati na subskali makijavelističkog egocentrizma i buntovničkog nekonformizma prediktori permisivnog roditeljskog stila. Ovi roditelji žele da ih djeca doživljavaju više kao prijatelje, nego kao roditelje, stoga ne postavljaju pravila i red, te često svoje potrebe i želje stavljaju na prvo mjesto. Dodatno, Makijavelistička egocentričnost pokazala se da pozitivno korelira s autoritarnim roditeljskim stilom, sugerirajući povezanost između narcisoidnog i nemilosrdnog ponašanja te tendencije u pokazivanju niske topline i visoke razine kontrole u interakciji s djetetom. Cox i suradnici (2018) pretpostavljaju da ovi rezultati sugeriraju na postojanje veza između sebičnosti i spremnosti na manipulaciju drugima s krutošću i nedostatkom povjerenja koji su svojstveni autoritativnom stilu. Na posljertku, pokazali su kako je buntovnički nekonformizam, subskala koja mjeri tendenciju nepoštivanja društvenih normi i zakona, negativno povezana s autoritarnim stilom. Dobiveni trend objašnjavaju na način da roditelji koji primjenjuju autoritativni stil odgoja, postavljaju svojoj djeci mnoga pravila te ukoliko ih ne slijede često budu kažnjena, posljedično smatraju kako onda i ti roditelji više cijene pravila i red. Autoritarni roditelji obično ne uzimaju u obzir dječje želje i potrebe već od njih zahtijevaju slijepu poslušnost. Uzeto sve skupa, roditelji psihopatske ličnosti trebali bi pokazivati manje roditeljske topline, a više odbijajućeg i kontrolirajućeg ponašanja, dok bi neki čak mogli manifestirati popustljive oblike roditeljstva.

2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE

Postoji nedostatan broj istraživanja koji ispituje vezu između sve tri crte ličnosti mračne trijade i roditeljskog ponašanja. Iz tog razloga, svrha ovog istraživanja je pružiti nužnu empirijsku potporu na ovu temu kako bi se smanjio evidentan jaz u dosadašnjoj literaturi.

Lyons i suradnici (2020) među prvima su istraživali kako se ličnost mračne trijade odražava u domeni roditeljstva. Međutim, važno je napomenuti da nisu bili orijentirani na strategije roditeljstva koje odabiru ovi pojedinci s izraženim crtama ličnosti mračne trijade, već kakvog partnera preferiraju s obzirom na njegove roditeljske strategije.

Najznačajniji rad za ovo područje istraživanje je autora Geher i suradnika (2020), budući da su prvi koji su istraživali povezanost između izraženosti ličnosti mračne trijade i roditeljskog stila. S obzirom da su koristili roditeljske stilove kao konstrukt roditeljskog ponašanja, nužno je provesti dodatna istraživanja, kako bi se generiralo što više saznanja u ovom nedovoljno istraženom području. Stoga će se ovo istraživanje usmjeriti na dimenzije roditeljstva (roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost), a ne na stilove roditeljstva, te njihov odnos s crtama ličnosti mračne trijade.

2.1. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je ispitati povezanost između crta ličnosti mračne trijade (makijavelizam, narcizam i psihopatija) i dimenzija roditeljskog ponašanja (roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost) te razlike u dimenzijama roditeljskog ponašanja i osobinama ličnosti mračne trijade s obzirom na spol.

2.2. PROBLEMI

1. Ispitati postoje li razlike između očeva i majki u osobinama mračne trijade (makijavelizam, narcizam i psihopatija), trima globalnim dimenzijama (roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost) i sedam aspekata roditeljskog ponašanja (toplina, autonomija, roditeljsko znanje, iduktivno rezoniranje, kažnjavanje, intruzivnost i popustljivost).

2. Ispitati povezanost izraženosti triju crta ličnosti mračne trijade i trima globalnim dimenzijama (roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost) i sedam aspekata roditeljskog ponašanja (toplina, autonomija, roditeljsko znanje, induktivno rezoniranje, kažnjavanje, intruzivnost i popustljivost).

2.3. HIPOTEZE

1.1. S obzirom na nalaze istraživanja koji ukazuju na činjenicu da muškarci postižu značajno više razine prosječnih vrijednosti u svim osobinama mračne trijade (Miller i sur., 2011; Grijalva i sur., 2015; Dowgwillo i Pincus, 2017; Collison i sur., 2021), očekuje se da će se ovim istraživanjem potvrditi isti trend.

1.2. U skladu s istraživanjima koja upućuju kako majke postižu više rezultate jedino na dimenziji emocionalnosti (Bentley i Fox, 1991; Macuka, 2010), pretpostavlja se da će majke u odnosu na očeve, postizati više prosječne rezultate na globalnoj dimenziji roditeljske podrške te subskalama topline i autonomije, budući da one predstavljaju globalnu dimenziju emocionalnosti (Keresteš i sur., 2012).

2.1. Istraživanja su pokazala da je makijavelizam povezan s niskim razinama ugodnosti i savjesnosti (Palhus i Williams, 2002; Lee i Ashton, 2005), te da je ugodnost povezana s roditeljskom podrškom i toplinom (Huver i sur., 2010), a negativno povezana s nepoželjnom vrstom kontrole i intruzivnosti (Belsky i sur, 1995). Dodatno, savjesnost je povezana s većom razinom angažiranosti i komunikacije s djecom (Oliver i sur., 2009), te roditeljskom toplinom i prihvatljivim oblicima roditeljske kontrole (Prinzle i sur., 2009). S obzirom na navedeno može se pretpostaviti da će makijavelizam biti negativno s roditeljskom podrškom, toplinom, autonomijom, roditeljskim znanjem, i induktivnim rezoniranjem. Suprotno, makijavelizam će predviđati restriktivnu kontrolu, intruzivnost i kažnjavanje.

2.2. S obzirom na istraživanja koja upućuju na to da narcisoidni roditelji imaju smanjenu empatiju te da su neresponzivni kao roditelji (Hart i suradnici, 2017), može se pretpostaviti da će narcizam kod roditelja biti negativno povezan s roditeljskom

podrškom i toplinom. Nadalje, narcistični roditelji uvažavaju samo djetetove izbore koji održavaju pozitivnu sliku o njima samima, te zanemaruju želje samog djeteta (Rickspoone i sur., 2016), što navodi na zaključak kako će narcizam negativno korelirati s autonomijom. Budući da su skloni kažnjavanju (Rappoport, 2005; Dantale i sur., 2015) i kontroliranju, te da su intruzivni (Rappoport, 2005), pretpostavlja se da će u konačnici narcizam predviđati restriktivnu kontrolu, intruzivnost i kažnjavanje.

2.3. Uzimajući u obzir istraživanje koje pokazuje da određene osobine psihopatije predviđaju autoritarni roditeljski stil, a druge permisivni (Cox i suradnici, 2018), psihopatija bi mogla negativno predviđati roditeljsku podršku, toplinu i induktivno rezoniranje. S druge strane, pretpostavka je da bi psihopatija mogla biti pozitivno povezana s intruzivnosti, kažnjavanjem i popustljivosti.

3. METODA

3.1. SUDIONICI

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 177 roditelja koji imaju djecu u dobi od 2 do 10 godina te žive u Republici Hrvatskoj. Minimalna dobna granica je postavljena iz razloga što je do tada dijete premalo da bi se određena roditeljska ponašanja, opisana česticama upitnika *URP29*, uopće mogla iskazati. Primjerice, na česticu „Previše ispitujem svoje dijete o svemu“, roditelj može odgovoriti da se ne slaže s datom izjavom, ne zato što nije intruzivan, već zato što njegovo dijete još ne govori ili nema dovoljno razvijene komunikacijske vještine. Stoga, kako bi se osigurala valjanost prilikom zaključivanja, postavljena je minimalna dobna granica djeteta od 2 godine. Gornja granica dobi djeteta (10 godina) postavljena je pod pretpostavkom da do tog perioda dječjeg života, roditelji imaju najveću i najznačajniju ulogu na psihosocijalni razvoj djece. Kako djeca odrastaju, njihova potreba za roditeljima se prebacuje na vršnjake koji postaju sve važniji utjecaj (Utech i Hoving, 1969). Budući da se upitnik provodio on-line, bio je dostupan svima koji su ga htjeli ispuniti. S obzirom na dostupnost, u uzorku se našlo nekoliko sudionika koji nisu zadovoljavali uvjete istraživanja. Stoga, nakon pregleda bruto podataka iz uzorka su uklonjeni oni rezultati sudionika koji nisu pripadali ciljnoj populaciji. Ako sudionik nije roditelj djeteta u dobi od dvije do deset godina ili ne živi na području Republike Hrvatske, njegov rezultat je izuzet prilikom analize podataka.

U konačnici, uzorak je sačinjavalo 138 sudionika, od kojih je 116 bilo žena i 22 muškarca, dobi u rasponu od 21 do 44 godina ($M=34.15$, $SD=6.44$). Prosječna dob majki od 33 godine ($M=33.75$, $SD=6.37$) se nije statistički značajno razlikovala ($p=.73$) od prosječne dobi očeva od 36 godina ($M=36.27$, $SD=6.5$). Sudionici su većinom bili iz Zadarske županije (28.26%), zatim iz Splitsko-dalmatinske županije (18.84%), Grada Zagreba (13,77%) te Zagrebačke županije (12.32%). Što se tiče najvećeg stupnja obrazovanja, najviše ispitanika je završilo fakultete (45.65%), zatim srednju školu (44.2%), a najmanje ih je završilo višu školu (10.14%). Najviše sudionika je zaposleno u struci (44.2%) i izvan struke (23.19%) te je nezaposleno (20.29%), zatim slijede oni koji su vlasnici obrta, tvrtke ili trgovačkog društva (6.52%), a najmanje ima sudionika koji studiraju (2.17%), studiraju i rade izvan struke (1,44%), koriste porodiljni dopust (1.44%) i stažiraju (0,72%). Ukupan prihod u kućanstvu se kretao od 0 do 80000 kuna ($M=13684,39$, $SD=8527,75$), s tim da je većina sudionika svoj materijalni status procjenjivalo kao prosječan (78.26%), zatim iznadprosječan (14,49%), pa tek onda

ispodprosječan (7.25%). S obzirom da se radi o roditeljima, najveći dio sudionika živi u bračnoj zajednici (83.3%) i izvanbračnoj zajednici (11.6%), ostatak sudionika je rastavljen ili su samci i udovci (5%). Na pitanje „*Procijenite koliko ste zadovoljni svojim brakom ili vezom*“ 53% sudionika je izjavilo da su u potpunosti zadovoljni, 29.71% reklo je da je dosta zadovoljno svojom vezom, a 9.42% je navelo da su osrednje zadovoljni, dok 1.45% nije baš zadovoljno, te je isto toliko sudionika u potpunosti nezadovoljno svojom vezom. Dob u kojoj su sudionici dobili prvo dijete varirala je od 17 do 38 godina ($M=25.72$, $SD=4.719$), te su prosječno imali dvoje djece ($M=1.98$, $SD=1.06$), s tim da se raspon kretao od jednog djeteta do šestoro djece. Ukoliko su sudionici imali više djece u dobi od dvije do deset godina, prilikom ispunjavanja upitnika, morali su odabrati jedno dijete i ispuniti upitnik imajući na umu odnos samo s odabranim djetetom. Zastupljenost dječaka za koje su roditelji davali svoje samoprocjene iznosila je 48.55% ($Nm=67$), a djevojčica 51.45% ($Nž=71$). Dob djeteta kretala se u zadanom rasponu od 2 do 10 godina, a prosječna vrijednost iznosila je 5.44 godine ($M=5.44$, $SD=2.64$). Najviše djece išlo je u dječji vrtić (50.72%), nakon toga u osnovnu školu (33.33%), a ostatak djece je čuvao roditelj ili baka kod kuće (14,5%).

3.2. MJERNI INSTRUMENTI

3.2.1. Sociodemografski podaci sudionika

U istraživanju su postavljena pitanja kojima su prikupljeni sociodemografski podaci o sudionicima i njihovoj djeci: spol, dob, županija u kojoj žive, stupanj obrazovanja, trenutni radni status, ukupan prihod kućanstva, bračni status, broj djece, dob u kojoj su dobili prvo dijete, dob djeteta, spol djeteta te ide li dijete u vrtić, školu ili pak nešto treće. Također, sudionike se pitalo kako bi subjektivno procijenili svoj materijalni status, a ponuđeni odgovori bili su iznadprosječan, prosječan i ispodprosječan. Uz to, traženo je da daju svoju subjektivnu procjenu zadovoljstvom brakom ili vezom, na skali procjene od 5 stupnjeva, pri čemu 1 predstavlja potpuno nezadovoljstvo dok 5 predstavlja potpuno zadovoljstvo.

3.2.2. *Kratka skala mračne trijade* (eng. Short Dark Triad, SD3, Jones i Paulhus, 2014)

Kratki upitnik mračne trijade (eng. Short Dark Triad, SD3, Jones i Paulhus, 2014), koji ispituje mračnu trijadu ličnosti na tri dimenzije, makijavelizmu, narcizmu i psihopatiji. Od ukupno 27 čestica koje sačinjavaju upitnik, po devet čestica mjeri svaku od tri dimenzije i to redom: makijavelizam (npr. „Moraš učiniti što god je potrebno kako bi važne ljude pridobio/la na svoju stranu.“), zatim narcizam (npr. „Inzistiram na dobivanju poštovanja koje zaslužujem.“) te psihopatiju (npr. „Istina je da mogu biti okrutan/na.“). Koristi se ljestvica procjene od pet stupnjeva gdje se odgovori boduju vrijednostima od 1 do 5, zadatak ispitanika je izraziti stupanj slaganja s pojedinim tvrdnjama pri čemu 1 predstavlja nisko slaganje dok 5 predstavlja potpuno slaganje. Ukupan rezultat na pojedinoj podljestvici formira se zbrojem svih bodova za svaku od tri dimenzije te se zbroj podijeli s ukupnim brojem tvrdnji (9). U istraživanju Jonesa i Paulhusa (2014) izračunati su Cronbach alpha koeficijenti pouzdanosti te su iznosili $\alpha = .78$ za makijavelizam, $\alpha = .77$ za narcizam te $\alpha = .80$ za psihopatiju. Wertag i suradnici (2011) proveli su validaciju ovog upitnika na hrvatskom uzorku uspjevši zadržati trofaktorsku strukturu. Dobivena pouzdanost bila je umjereno visoka: $\alpha = .74$ za makijavelizam, $\alpha = .69$ za narcizam i $\alpha = .73$ za psihopatiju.

3.2.3. *Upitnik roditeljskog ponašanja* (URP29, Keresteš i sur., 2012)

Upitnikom roditeljskog ponašanja (URP29, Keresteš i sur., 2012) ispituje se roditeljsko ponašanje i od strane djeteta i od strane roditelja pritom zadržavajući istu faktorsku strukturu i metrijske karakteristike i za djetetovu i za roditeljsku procjenu. U ovom istraživanju korišten je upitnik za roditeljsku samoprocjenu. Upitnik se sastoji od 29 čestica koje su podijeljene u 7 subskala. Dimenzija *roditeljske podrške* sastoji se od 4 subskale: *toplina* (očituje se pokazivanjem ljubavi, prihvaćanjem i izražavanjem bliskosti; npr. „Poklanjam svom djetetu puno pažnje.“), *autonomija* (uvažavanje djetetova izbora i njegove samostalnosti; npr. „Uvažavam i poštujem svoje dijete kao osobu.“) i *roditeljsko znanje* (kontrola i znanje o djetetovim aktivnostima; npr. „Dobro poznajem prijatelje svoga djeteta.“) su definirani sa 4 čestice, dok *induktivno rezoniranje* (objašnjavanje i jasno argumentiranje prilikom discipliniranja; npr. „Objašnjavam djetetu zašto se treba pridržavati pravila.“) sadrži 5 čestica. Dimenzija *restriktivne kontrole* sastoji se od 2 subskale: *intruzivnost* (kontrola djetetovih osjećaja, izazivanje krivnje i kritiziranje; npr. „Previše se miješam u život svog djeteta.“) koju

sačinjavaju 4 čestice i *kažnjavanje* (oštri načini kažnjavanja poput deranja i fizičkih kazni ; npr. „Vičem kad se dijete loše ponaša.“) od 5 čestica. Dimenzija *popustljivosti* (popušta se željama i zahtjevima djeteta; npr. „Popustim kada se dijete usprotivi mojem zahtjevu.“), koja je ujedno i sedma subskala, sadrži 3 čestice. Podljestvice URP29 čine tri temeljne dimenzije roditeljskog ponašanja: *emocionalnost* (toplina i autonomija), *bihevioralna kontrola* (više razine roditeljskog znanja i induktivnog rezoniranja upućuju na više bihevioralne kontrole, dok popustljivost upućuje na nisku bihevioralnu kontrolu) i *psihološka kontrola* (intruzivnost i kažnjavanje) (Keresteš i sur., 2012). Pouzdanost izražena Cronbach alpha koeficijentom za rezultate na dimenzijama URP29 skale kreće se od .67 do .89 pri čemu najvišu pouzdanost ima dimenzija roditeljske podrške (od .82 do .89). Utvrđena je dostatna pouzdanost za subskale upitnika koja se kreće od .60 do .81. Rezultati faktorske analize potvrđuju da se rezultat adekvatno može formirati za sedam subskala kao i za tri dimenzije mjerene URP29 skalom (Keresteš i sur., 2012).

3.3. POSTUPAK

Podaci su prikupljeni primjenom internetske verzije upitnika, izrađenog u Google forms-u te postavljenog na društvenoj mreži Facebook tijekom ožujka i travnja 2021. godine. U uvodnom dijelu upitnika predstavljen je cilj istraživanja te relevantne informacije o ciljnoj populaciji kojoj je upitnik namijenjen. Nadalje je istaknuto kako se istraživanjem osigurava povjerljivost i anonimnost odgovora, te da se odgovori u upitniku ni na koji način ne mogu povezati s identitetom sudionika istraživanja. Dodatno je naglašeno da će se prikupljeni rezultati obrađivati na grupnoj razini i koristiti isključivo u znanstveno istraživačke svrhe. Sudionici su zamoljeni da odgovaraju što spontanije i iskrenije, te da ukoliko žele imaju mogućnost odustati od istraživanja u bilo kojem trenutku. Također, sudionicima je bila dostupna e-mail adresa na koju su se mogu javiti ako imaju pitanja vezana uz samo istraživanje te ukoliko žele dobiti uvid u rezultate istraživanja. U drugom dijelu upitnika nalazile su se skale primijenjene slijedećim redom: sociodemografski podaci o sudionicima, Kratki upitnik mračne trijade te Upitnik roditeljskog ponašanja. Procijenjeno vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika iznosilo je 10 minuta.

4. REZULTATI

Kako bi se dao odgovor na istraživačke probleme, odnosno kako bi se ispitale razlike u osobinama ličnosti mračne trijade i dimenzijama roditeljskog ponašanja s obzirom na spol te povezanost između crta ličnosti mračne trijade i dimenzija roditeljskog ponašanja, izračunati su deskriptivni parametri korištenih mjera za cijeli uzorak (*Tablica 1*).

Tablica 1 Prikaz deskriptivnih parametara cijelog uzorka na korištenoj *Kratkoj skali mračne trijade (SD3)* i *Upitniku roditeljskog ponašanja (URP29)* (N=138)

Mjera	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	Raspon rezultata	<i>K-S d</i>	Indeks asimetrije	Indeks spljoštenosti
Makijavelizam	9	2.93	0.67	1.11-4.67	0.06	-0.09	-0.20
Narcizam	9	2.40	0.57	1.22-3.67	0.06	0.05	-0.63
Psihopatija	9	2.08	0.46	1.18-3.29	0.09	0.34	-0.47
Roditeljska podrška	17	3.28	0.27	2.58-3.88	0.10	-0.58	0.24
Toplina	4	3.69	0.32	2.75-4.00	0.22**	-0.82	-0.30
Autonomija	4	2.75	0.44	1.50-3.75	0.16**	-0.52	0.06
Roditeljsko znanje	4	3.28	0.33	2.25-4.00	0.20**	-0.42	0.36
Induktivno rezoniranje	5	3.37	0.35	2.40-4.00	0.15**	-0.23	-0.24
Restriktivna kontrola	9	2.88	0.45	1.95-4.00	0.05	0.17	-0.41
Intruzivnost	4	2.75	0.64	1.00-4.25	0.12*	0.01	-0.30
Kažnjavanje	5	3.02	0.39	2.20-4.00	0.14*	0.17	-0.46
Popustljivost	3	2.56	0.47	1.67-4.00	0.18**	0.37	0.06

* $p < .05$, ** $p < .01$

Legenda: *n*= broj čestica, *M*= aritmetička sredina; *SD*= standardna devijacija;

K-S d= Kolmogorov-Smirnov test;

Napomena: Masno su otisnuti nazivi globalnih dimenzija, a običnim tiskom nazivi subskala upitnika (URP29), odnosno mjerenih aspekata roditeljskog ponašanja.

Za utvrđivanje normalnosti distribucije primijenjen je Kolmogorov-Smirnov test. Utvrđena je normalnost distribucija rezultata na svim subskalama (Makijavelizam, narcizam i psihopatija) *Kratkog upitnika mračne trijade (SD3)* te globalnim dimenzijama roditeljske podrške i restriktivne kontrole na *Upitniku roditeljskog ponašanja (URP29)*. S druge strane, rezultati subskale topline, autonomije, roditeljskog znanja, induktivnog rezoniranja, popustljivosti ($p < .1$), intruzivnosti i kažnjavanja ($p < .5$) na upitniku *URP29*, pokazuju statistički značajno odstupaju od normalne distribucije.

S obzirom da rezultati globalnih dimenzija, roditeljske podrške i roditeljske kontrole, zadovoljavaju ispitanu normalnost distribucije na *K-S d* testu, a činjenica je da se njihovi rezultati formiraju prema prosječnim vrijednostima pripadajućih subskala (koje pokazuju odstupanje od normalne distribucije) te se time povećava broj čestica čiji rezultati ulaze u prosjek, može se zaključiti kako se odstupanje od normalnosti distribucije rezultata javlja zbog manjeg broja čestica na subskalama i malog broja sudionika istraživanja. Dimenzija popustljivosti, koja je ujedno i sedma subskala, sadrži samo 3 čestice, te iz istog razloga pokazuje odstupanje.

Unatoč tome, ako se kao indikator normalnosti distribucije uzmu kriteriji za indeks asimetrije i spljoštenosti, onda se može uočiti kako se sve vrijednosti uklapaju u zadovoljavajući interval. Točnije, iako rezultati subskala upitnika *URP29* odstupaju značajno od normalne distribucije prema *K-S d* testu, njihove vrijednosti indeksa asimetričnosti se nalaze unutar sugeriranog raspona od ± 3 , a indeksa spljoštenosti unutar ± 10 (Kline, 2011), te ne pokazuju ozbiljno odstupanje od normalne distribucije.

Također, možemo uočiti u *Tablici 1* kako se gotovo sve vrijednosti aritmetičkih sredina kreću oko srednjih vrijednosti što je dodatan pokazatelj opravdanosti korištenja daljnjih parametrijskih analiza.

U svrhu odgovora na prvi problem, odnosno ispitivanja razlika u dimenzijama roditeljskog ponašanja i osobinama ličnosti mračne trijade s obzirom na spol, provedeni su t-testovi za nezavisne uzorke. Dobiveni rezultati su prikazani u *Tablici 2*, a središnje vrijednosti rezultata postignutih na subskalama makijavelizma, narcizma i psihopatije te globalnih dimenzija upitnika *URP-29* (Roditeljska podrška, restriktivna kontrola i popustljivost) prikazane su na *Slici 1*.

Tablica 2 Prikaz rezultata t-testa za nezavisne uzorke prilikom ispitivanja razlika u osobinama mračne trijade i roditeljskog ponašanja kod žena ($n=116$) i muškaraca ($n=22$)

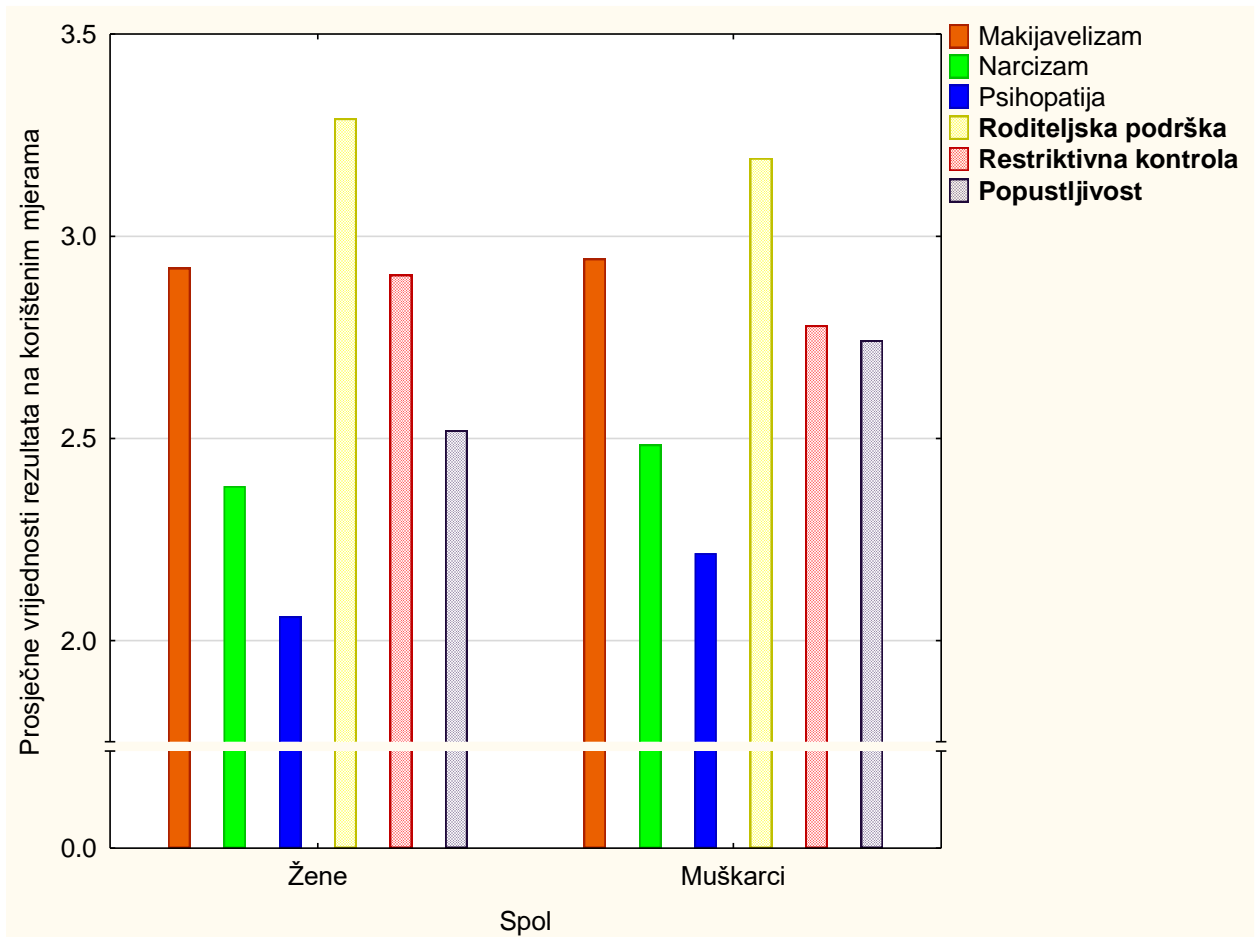
Mjere	<i>M</i> \bar{z}	<i>M</i> <i>m</i>	t-vrijednost	<i>Df</i>	<i>p</i>	Levenov <i>p</i>
Makijavelizam	2.92	2.94	-0.15	136	0.88	0.93
Narcizam	2.38	2.48	-0.77	136	0.44	0.84
Psihopatija	2.06	2.22	-1.46	136	0.15	0.86
Roditeljska podrška	3.29	3.19	1.58	136	0.12	0.52
Toplina	3.71	3.61	1.24	136	0.22	0.39
Autonomija	2.78	2.61	1.64	136	0.10	0.63
Roditeljsko znanje	3.29	3.27	0.18	136	0.86	0.85
Induktivno rezoniranje	3.39	3.27	1.47	136	0.14	0.88
Restriktivna kontrola	2.90	2.78	1.21	136	0.23	0.58
Intruzivnost	2.78	2.57	1.42	136	0.16	0.69
Kažnjavanje	3.03	2.99	0.42	136	0.67	0.96
Popustljivost	2.52	2.74	-2.06	136	0.04*	0.73

* $p < .05$, ** $p < .01$

Za ispitivanje razlike u homogenosti varijance za rezultate na *SD3* skali i *URP-29* kod očeva i majki, korišten je Levenov test kojim nije utvrđena statistički značajna razlika u homogenosti varijanci ($p > .05$). Budući da su varijance homogene, opravdano je provesti t-testove na ovom uzorku.

Izračunom t-testa za nezavisne uzorke nije utvrđena statistički značajna razlika u makijavelizmu, narcizmu i psihopatiji na *Kratkoj skali mračne trijade* između majki i očeva. Također, nije utvrđena statistički značajna razlika na dimenzijama roditeljske podrške i restriktivne kontrole *Upitnika roditeljskog ponašanja*, kao ni na subskalama topline, autonomije, roditeljskog znanja, induktivnog rezoniranja, intruzivnosti i kažnjavanja, između majki i očeva (*Tablica 2, Slika 1*).

S druge strane, utvrđena je statistički značajna razlika na globalnoj dimenziji popustljivosti na upitniku *URP-29* između majki i očeva. Očevi navode da više popuštaju svojoj djeci nego što to čine majke (*Tablica 2, Slika 1*).

Slika 1 Grafički prikaz središnjih vrijednosti rezultata na mjerama mračne trijade i roditeljskog ponašanja s obzirom na spol.

Za ispitivanje povezanosti između crta ličnosti mračne trijade i dimenzija roditeljskog ponašanja korišten je Pearsonov koeficijent korelacije prikazan u *Tablici 3*.

Tablica 3 Prikaz Pearsonovih koeficijenata korelacije između korištenih varijabli iz *Kratke skale mračne trijade* i *Upitnika roditeljskog ponašanja* (N=138)

Varijable	Makijavelizam	Narcizam	Psihopatija
Roditeljska podrška	-0.01	0.00	-0.04
Toplina	-0.03	0.03	-0.00
Autonomija	-0.01	-0.00	-0.10
Roditeljsko znanje	-0.08	-0.02	-0.07
Induktivno rezoniranje	0.09	0.01	0.07
Restriktivna kontrola	0.17*	-0.02	0.07
Intruzivnost	0.13	-0.08	0.04
Kažnjavanje	0.18*	0.08	0.10
Popustljivost	0.16	-0.06	0.03

* $p < .05$, ** $p < .01$

Makijavelizam, kao jedna od osobina ličnosti mračne trijade, statistički je slabo i pozitivno povezana s dimenzijom restriktivne kontrole i kažnjavanjem. Roditelji koji postižu veće rezultate na subskali makijavelizma, postižu i veće rezultate na globalnoj dimenziji restriktivne kontrole te veće vrijednosti na subskali koja mjeri kažnjavanje (*Tablica 3*).

Nije utvrđena statistički značajna korelacija između makijavelizma i globalne dimenzije roditeljske podrške, kao ni njenih mjernih aspekata roditeljskog ponašanja (toplina, autonomija, roditeljsko znanje i induktivno rezoniranje). Isto tako, makijavelizam nije statistički značajno povezan sa intruzivnošću i popustljivošću kod roditelja (*Tablica 3*).

Uz to, nije utvrđena statistički značajna povezanost narcizma i psihopatije s globalnim dimenzijama roditeljskog ponašanja niti njenim mjernim aspektima (subskalama) (*Tablica 3*).

5. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost između crta ličnosti mračne trijade i dimenzija roditeljskog ponašanja te razlike u dimenzijama roditeljskog ponašanja i osobinama ličnosti mračne trijade s obzirom na spol. Prvi problem bio je ispitati postoje li razlike između očeva i majki u trima osobinama mračne trijade, trima globalnim dimenzijama i sedam aspekata roditeljskog ponašanja, a očekivalo se da će očevi, za razliku od majki, postizati više rezultate na svim mjerama mračne trijade, dok će majke u odnosu na očeve, postizati više prosječne rezultate na globalnoj dimenziji roditeljske podrške te subskalama topline i autonomije. Nakon statističke obrade podataka, utvrđena je jedino razlika između majki i očeva u dimenziji popustljivosti, pri čemu očevi procjenjuju da više popuštaju željama i zahtjevima svoje djece (*Tablica 2, Slika 1*). S obzirom da nisu dobiveni očekivani rezultati, postavljene *hipoteze 1.1.* i *1.2.* se odbacuju.

Istraživanja u kojima se ispituje efekt spola na osobine mračne trijade, bez sumnje pokazuju da muškarci postižu značajno veće prosječne vrijednosti na svim trima osobinama, neovisno jesu li korištene pojedinačne mjere, poput *Upitnika narcisoidne ličnosti* (NPI; Raskin i Hall, 1979), *Mak-IV-inventara* (Christie i Geis, 1970, prema Brcković, 2018) i *Revidirane ček-liste psihopatije* (PCL-R; Hare, 1991, prema Flakenbach i sur., 2008) (npr. Miller i sur., 2011; Grijalva i sur., 2015; Collison i sur., 2021), ili pak kompozitne mjere poput *Kratke skale mračne trijade* (SD3, Jones i Paulhus, 2014) (npr. Dowgwillo i Pincus, 2017). Odbacivanje postavljene *hipoteze 1.1.* možda je odraz nedostataka provedenog istraživanja. Prvi nedostatak se odnosi na strukturu i veličinu uzorka, odnosno radi se o pristranom i malom uzorku, kojeg su ponajviše sačinjavale majke. Što je manji uzorak, to je pogreška mjerenja veća, a posljedično procjena manje točna. Mali i nereprezentativan uzorak može rezultirati smanjenjem statističke snage i povećanjem šanse za pogrešku tipa 2 (Petz i sur., 2012). Pogreška tipa 2 se javlja onda kada se prihvati netočna nul-hipoteza (Levine, 2011). Točnije, ako provedeno istraživanje ima slabu statističku snagu, mala je šansa da će se moći odbaciti nul-hipoteza, čak i onda kada je postavljena hipoteza točna. Između ostalog, u istraživanju je sudjelovao nejednak broj očeva ($N_m=22$) i majki ($N_ž=116$). Milas (2005) navodi kako je podjednak broj sudionika u svakoj grupi nužan kako bi se mogli donijeti valjani zaključci.

Drugi nedostatak se odnosi na instrument koji je korišten za mjerenje mračne trijade. Kako bi se što više smanjila pogreška mjerenja, a time povećala statistička snaga, potrebno je

koristiti precizne mjere koje uistinu zahvaćaju željeni predmet mjerenja (Petz i sur., 2012). Kada bi se koristile pojedinačne skale, poput *NPI*, *Mak-IV-inventara* i *PCL-R*, za mjerenje mračne trijade kao sveobuhvatnog konstrukta, takav instrument sastojao bi se od po sto čestica. Iako bi svojim opsegom dao detaljan uvid u prikupljene podatke, može rezultirati umorom i frustracijom ispitanika te potencijalnim iskrivljavanjem odgovora, što bi naposljetku značajno utjecalo na same rezultate istraživanja (Jonason i Webster, 2010). Iz tog razloga, razvijena je *Kratka skala mračne trijade* koja ispituje sva tri crte ličnosti mračne trijade u svega 27 čestica. Iako se time zaobišao problem zamora ispitanika, navedenim je postupkom možda narušena konstruktna valjanost (Hinkin, 1998). U skladu s nalazima koji upućuju na činjenicu da su psihopatija i narcizam složeni, heterogeni konstrukti, teško ih je zahvatiti pomoću malog broja čestica (Maples i sur., 2014). Primjerice, postoji nekoliko tipova narcizma, a u dosadašnjoj literaturi najčešće su istraživane razlike između grandioznog i prikrivenog (ranjivog) narcizma (Rose, 2002; Besser i Priel, 2010; Rohmann i sur., 2012). Ukratko, Grandiozni narcizam predstavlja prototipnu manifestaciju narcisoidnih osobina, koje se sastoje od napuhanog ega, egzibicionizma te potrebe da im se drugi dive. Ranjivi narcizam uključuje preokupaciju s grandioznim fantazijama, krhko samopouzdanja i negativni afekt kao što je depresija, anksioznost i ranjivost (Miller i sur., 2017). Korištena *SD3* skala nije dobro prilagođena za mjerenje „narcisoidne ranjivosti“ što predstavlja važni nedostatak s obzirom na činjenicu da se ove dvije varijante narcizma očituju u različitim konstruktnim valjanostima (Miller i sur., 2011). Postoji mogućnost da prilikom korištenja skale u uzorku nisu zahvaćeni svi tipovi narcizma, a analogno tomu, može se pretpostaviti da nisu detektirane ni sve osobe psihopatskih tendencija.

Općenito se pokazalo kako žene više iskazuju emocije nego muškarci. Kroz socijalizaciju žene se potiče na iskazivanje ljubavi, sreće ali i tuge, dok je isto neprihvatljivo za muškarce (Balswick i Avertt, 1977). Ako se navedeno prevede na kontekst odgoja, može se očekivati kako će majke prema svojoj djeci iskazivati više nježnosti, topline i privrženosti. Navedeno je potvrđeno prethodnom empirijom koja sugerira kako majke pokazuju više topline, brige i njege za djecu (Sočo i Keresteš, 2011). Slično, Macuka (2010) prilikom testiranja spolnih razlika u temeljnim dimenzijama roditeljskog ponašanja, dobiva rezultate koji ukazuju da majke postižu više rezultate jedino na dimenziji emocionalnosti. Ovim istraživanjem nisu replicirani navedeni nalazi, razlog tomu može biti da u ovom uzorku uistinu ne postoji očekivana razlika u dimenziji emocionalnosti, ili pak ona postoji, ali nije zahvaćena zbog pogreške kojom je

opterećeno istraživanja. U oba slučaja, dobiveni rezultati nisu reprezentativni za cijelu populaciju. I u ovom slučaju, na dobivene rezultate mogao je utjecati relativno mali uzorak te nejednaka raspodjela očeva i majki po grupama. Analizom se pokazalo kako očevi više popuštaju u odgoju svoje djece, što nije konzistentno s dosadašnjim istraživanjima (Macuka, 2010; Sočo i Keresteš, 2011).

Posljednji istraživački problem glasio je ispitati povezanost izraženosti triju crta ličnosti mračne trijade i trima globalnim dimenzijama sa sedam aspekata roditeljskog ponašanja. Prva pretpostavka bila je da će makijavelizam negativno predviđati roditeljsku podršku, toplinu, autonomiju, roditeljsko znanje i induktivno rezoniranje, dok će pozitivno predviđati restriktivnu kontrolu, kažnjavanje i intruzivnost. Statističkom obradom utvrđeno je sljedeće, makijavelizam je pozitivno povezan s dimenzijom restriktivne kontrole i mjernim aspektom roditeljskog kažnjavanja (*Tablica 3*), stoga se postavljena *hipoteza 2.1.* djelomično prihvaća.

Generalno, istraživanja pokazuju kako osobine ličnosti roditelja imaju značajan utjecaj na kvalitetu i stil roditeljstva. Pronađena je povezanost između ugodnosti i roditeljske podrške, responzivnosti te topline (Huver i sur., 2010), a pokazalo se da je negativno povezana s nepoželjnim vrstama kontrole te nametljivim i kontrolirajućim ponašanjem (Belsky i sur, 1995). Uz to, pokazalo se da su savjesne majke angažiranije i otvorenije za komunikaciju s djecom (Oliver i sur., 2009), te su toplije i koriste prihvatljive oblike roditeljske kontrole. Ako se uzmu u obzir rezultati drugih studija koje su pronašle negativnu povezanost između ugodnosti, savjesnosti (Palhus i Williams, 2002; Lee i Ashton, 2005) i empatije (Giammarco i Vernon, 2015) s makijavelizmom, moglo bi se pretpostaviti kako će makijavelisti pokazivati više neadekvatnog roditeljstva. Uistinu, u ovom se istraživanju pokazalo kako će se makijavelisti više koristiti neadekvatnim roditeljskim tehnikama, kao što je restriktivna kontrola koja se očituje kroz kažnjavanje. Pokazalo se kako su makijavelisti skloni hostilnom ponašanju i agresiji onda kada nema negativnih posljedica po njih (Rauthmann i Will, 2011). Budući da su djeca u inferiornijoj poziciji u odnosu na svoje roditelje, makijavelistima to može biti znak da bez posljedica koriste grube načine kontrole djetetova ponašanja. Iako su oštri oblici kažnjavanja danas zakonom zabranjeni, neki roditelji su ih skloni primjenjivati budući da vjeruju kako kažnjavanjem mogu učinkovito i brzo zaustaviti nepoželjne oblike dječjeg ponašanja, pritom ne razmišljajući kakav ono trag dugoročno ostavlja na dijete (Bilić i Bilić, 2013). Kratkoročni cilj kažnjavanja jest disciplina i kontrola trenutnog djetetovog ponašanja, a dugoročno roditelji žele

smanjiti vjerojatnost pojavljivanja nepoželjnog ponašanja i povećati šanse za pojavljivanjem željenog ponašanja u budućnosti (Gershoff i Bitensky, 2007). Ako se uzme u obzir da makijavelisti općenito zanemaruju društvene standarde i norme onda kada smatraju da će određenim ponašanjem postići željeni cilj (Dahling i sur., 2009), može se očekivati kako će pribjegavati restriktivnim postupcima kontrole prilikom odgoja djece. Uznemirujuća je činjenica da zbog smanjene empatije i savjesti, makijavelisti ne osjećaju krivnju kada svojim ponašanjem nanose štetu drugome (Rauthmann i Will, 2011), što dodatno podupire pretpostavku o primjeni kazne kao prihvatljive odgojne metode makijavelističnih roditelja.

Druga manifestacija restriktivne kontrole je intruzivno roditeljsko ponašanje, koje se nije pokazalo statistički značajno povezano s roditeljskim makijavelizmom, što nije konzistentno s prijašnjim nalazima. Lang (2018) je izvijestio o povezanosti majčinskog makijavelizma i pretjerano kontrolirajućeg, intruzivnog roditeljskog ponašanja. Intruzivni roditelji kontroliraju djetetove osjećaje na manipulativan način, kao što je izazivanjem negativnih osjećaja kod djece, poput krivnje i srama. S obzirom da su makijavelističke ličnosti sklone manipuliranju drugih kako bi ostvarile vlastite ciljeve (Jonason i Schmitt, 2012), a pritom ne osjećaju kajanje i krivnju (Wai i Tiliopoulos, 2012), Langovi (2018) nalazi nisu iznenađujući. Pretpostavlja se da putem pretjerano kontrolirajućeg ponašanja, makijavelistične majke ostvaruju cilj, koji se odnosi na dobivanje i zadržavanje kontrole nad djecom (Lang, 2018).

Povrh toga, Lang (2018) izvještava da adolescenti percipiraju svoje makijavelistične roditelje kao odbacujuće. Odbacujući roditelji su emocionalno hladni, neempatični, nezainteresirani i uglavnom neprijateljski raspoloženi. Oni u svojoj interakciji s djetetom ne izražavaju privrženost i prihvaćanje, već nerazumijevanje i ljutnju (Darling i Steinberg, 1993). Navedeni opisi odbacujućih roditelja su vrlo slični osobinama koje pokazuju makijavelisti, a to su površan i hladan afekt u interpersonalnim odnosima te nemogućnost formiranja bliskih veza zbog nedostatka empatije (Rauthmann i Will, 2011). Iz tog razloga, nije iznenađujuća povezanost makijavelizma i odbacujućeg stila roditeljstva, iako navedeni nalazi nisu replicirani u ovom istraživanju.

Dodatnu potporu zaključku da će makijavelizam biti povezan s emocionalnom hladnoćom kod roditelja, daju istraživanja bračnog zadovoljstva i lokusa kontrole. Bračni partneri s unutarnjim lokusom kontrole manje se sukobljavaju, a kada i dođe do trzavica uspješnije rješavanju nastale probleme, što rezultira općenito većim zadovoljstvom brakom

(Miller i sur., 1986). Druge studije pokazuju kako se bračno zadovoljstvo može odraziti na roditeljsko ponašanje (Krishnakumar i Buehler, 2000), i to na način da će zadovoljniji bračni partneri iskazivat više emocionalnosti u interakciji s djetetom (Cox i sur., 1989), dok će roditelji nezadovoljni brakom postupat negativnije prema djeci (Dielman i sur., 1977). Macuka (2010) je u svom istraživanju upravo provjerila odnos između bračnog lokusa kontrole i dimenzija roditeljskog ponašanja, te je utvrdila kako internalne bračne atribucije predviđaju pozitivne emocije koje roditelji iskazuju prema svojoj djeci. Odnosno, više prihvaćanja i podrške djeci pokazuju oni roditelji koji svoje bračno zadovoljstvo pripisuju unutarnjim faktorima. Nadalje, makijavelisti općenito imaju eksternalni lokus kontrole (Mudrack, 1990; Dhormare, 2016), te izvještavaju o češćim konfliktima s partnerom oko odgoja djece i manjoj međusobnoj suradnji (Lang, 2018). Iz svega navedenog proizlazi zaključak kako će roditelji koji postižu veće prosječne vrijednosti na mjeri makijavelizma pokazivati manje emocionalnog odgovora prema svojoj djeci.

Sljedeća pretpostavka bila je da će narcizam kod roditelja biti pozitivno povezan s restriktivnom kontrolom, intruzivnosti i kažnjavanjem, dok će biti negativno povezan s roditeljskom podrškom, toplinom i autonomijom. Nakon primjene adekvatne statističke analize ustanovljeno je kako narcizam kod roditelja ne korelira s mjernim dimenzijama roditeljskog ponašanja, iz tog razloga istraživačka *hipoteza 2.2.* se odbacuje.

Predstavljeni nalazi su neočekivani i ne uklapaju se u okvir spoznaja koje se vežu uz narcisoidno roditeljstvo. Rappoport (2005) je kroz svoj klinički rad uočio da narcisoidni roditelji pretjerano kontroliraju ponašanja svoje djece, ne toleriraju njihovo mišljenje i izazivaju sram. One kvalitete, vrijednosti, osjećaji i ponašanja koje narcisoidni roditelji smatraju bitnima, moraju pokazivati i njihova djeca. Onda kada djeca ne slijede nametnutu volju svojih roditelja, bivaju kažnjena. Kazna može poprimiti različite oblike, uključujući fizičko kažnjavanje, izljeve bijesa, kritiziranje, izazivanje krivnje i emocionalno povlačenje. Rappoportov (2005) opis jasno prikazuje tendenciju narcisoidnih roditelja da koriste restriktivne oblike kontrole kao što su intruzivnost i kažnjavanje.

Narcisoidni roditelji su egocentrični, nesvjesni potreba svoje djece i utjecaja svog ponašanja na dijete. U nekim trenucima su nametljivi, dok će u drugima potpuno zanemariti vlastito dijete (Rappoport, 2005). Oni zahtijevaju od djece pažnju, potporu i zahvalnost, ali isto ne uzvraćaju (Espasa, 2004). Štoviše, narcisoidni roditelji zamjeraju i zavide djetetovom pravu

na autonomnost i zahtijevaju, direktno ili indirektno, da dijete postupa u skladu s njihovim željama i potrebama (Shaw, 2014, prema Rickspoone i sur., 2016). Nalazi potvrđuju da je maladaptivni narcizam negativno povezan s respozivnom njegom koju roditelj pruža, i to zbog nedostatka empatije (Hart i sur., 2017). U skladu s nalazima i teorijskim okvirom pretpostavljeno je da će narcisoidni roditelji pokazivati nisku roditeljsku podršku, koja se očituje kroz nisku toplinu i ne podržavanje dječje autonomije.

Vjerojatno su već spomenuti nedostaci istraživanja (mali prigodan uzorak roditelja) imali ulogu u dobivanju neočekivanih rezultata. Osim toga, sudionici su davali vlastite procjene svog roditeljskog ponašanja, a zna se kako rezultati samoprocjena na upitnicima mogu biti opterećeni pogreškom zbog davanja socijalno poželjnih odgovora, nemogućnosti introspekcije, te lažnog siječanja (Milas, 2005). Uzmemo li u obzir narcističnu potrebu da kreiraju lažnu sliku „savršene obitelji“ koja je odraz trenutnih društvenih normi (Rickspoone i sur., 2016), možemo pretpostaviti da će zbog te egocentrične samopromocije, narcisoidni roditelji biti skloniji davanju socijalno poželjnih odgovora. Narcisoidni pojedinci su skloni glumatanju (Emmons, 1984) kako bi održali napuhanu sliku o sebi te svaka situacija koja je prijeteća za self izaziva u njima negativan afekt (Gramzow i Tangney, 1992). Stoga, priznavanje da nisu toliko dobri roditelji kakvima se prezentiraju, moglo bi u njima pobuditi niz negativnih emocija, koje će pokušati izbjeći po cijenu iskrenosti. Uostalom, narcisoidne osobe nemaju sposobnost introspekcije, već su sklone samozavaravanju (Raskin i sur., 1991), a kako je spomenuto dobiveni rezultati mogu biti odraz nemogućnosti uvida u vlastite doživljaje i ponašanja, što će biti izraženije kod narcisoidne ličnosti.

Dodatno, istraživanja ukazuju na mogućnost da svaki pojedinačni roditelj može zauzet različite pristupe u odgoju s različitom djecom (Daniels i Plomin, 1985). Navedeno je posebno istaknuto u narcističnom obiteljskom sustavu, s obzirom da su narcisoidni roditelji skloni favoriziranju onog djeteta koje se uklapa u njihovu interpersonalnu skriptu (Dentale i sur., 2015). Dakle, djeci se ponekad, na potpuno subjektivan način, dodjeljuju određene uloge i prema njima narcisoidni roditelj postupa drugačije sukladno s njihovom ulogom. Jedno dijete mogu potpuno idealizirati, a drugo ponižavati samo zato što ne zadovoljava njihove preferencije. U provedenom istraživanju ukoliko su sudionici imali više djece u dobi od dvije do deset godina, prilikom ispunjavanja upitnika, morali su odabrati jedno dijete i ispuniti upitnik

imajući na umu samo to dijete. Trenutačno je nepoznato koji su kriterij roditelji koristili prilikom odabira djeteta.

Posljednja pretpostavka odnosila se na predviđanje negativne korelacije između psihopatije i roditeljske podrške, topline i induktivnog rezoniranja, te pozitivne povezanosti između izvještene razine psihopatije i intruzivnosti, kažnjavanja te popustljivosti. Prilikom statističke obrade podataka nisu opažene predviđene korelacije, prema tome, *hipoteza 2.3.* se odbacuje.

Dobro je poznata činjenica da psihopatsku ličnost karakteriziraju afektivni i ponašajni deficiti koji se odražava na kvalitetu interpersonalnih odnosa (Ullrich i sur., 2008; Beaver i sur., 2014; Love i Holder, 2016). Isto tako se zna da ličnost roditelja igra važnu ulogu u roditeljskom ponašanju (npr. Belsky i sur., 1995; Huver i sur., 2010). Dakle, iako ovim istraživanjem nije utvrđena povezanost između razine psihopatije i neprimjerenog roditeljskog ponašanja, naivno bi bilo zaključiti da ona ne postoji izvan ovog uzorka. Premda su empirijska istraživanja koja se bave proučavanjem kvalitete roditeljskog ponašanja kod psihopatskih pojedinaca izrazito rijetka, ona i dalje upućuju na manje primjerenu roditeljsku skrb kod osoba viših razina psihopatije (Beaver i sur., 2014; Cox i sur., 2018; Zhong i sur., 2020).

Beaver i suradnici (2014) bili su prvi istraživači koji su proučavali vezu između roditeljske kvalitete i psihopatske crte ličnosti. Koristili su se podacima prikupljenim u *Nacionalnom longitudinalnom istraživanju adolescentskog zdravlja*, te nakon njihove obrade zaključili da psihopatske osobine uistinu predviđaju negativnu roditeljsku kvalitetu. Unatoč velikom znanstvenom doprinosu, istraživači nisu uspjeli ustanoviti kako se specifične psihopatske osobine odražavaju na pojedinačni stil roditeljstva i roditeljskog postupanja. Odgovor na taj problem su dali Cox i suradnici (2018) koji su utvrdili kako određene osobine psihopatije koreliraju s autoritarnim, dok druge s permisivnim roditeljskim stilom. Zhong i suradnici (2020), su potvrdili da je psihopatija u majki povezana više s autoritarnim a manje s autoritativnim stilom, ali nisu izvijestili o povezanosti s permisivnim stilom.

Prema Baumrind (1971), roditelji autoritativnog roditeljskog stila nalaze se visoko na dimenziji roditeljske podrške, dok primjenjuju dovoljan stupanj kontrole. Roditelji ovog stila postavljaju granice djeci i očekuju da ih djeca slijede, ali ne rade to na nametljiv i agresivan način, nego argumentiraju svoj zahtjev i odgovaraju na pitanja postavljena od strane djeteta. Ovi roditelji su topli i pružaju potporu svojoj djeci na način koji osigurava autonomnost. Suprotno,

roditelji koji usvoje autoritarni roditeljski stil pokazuju visoke razine kontrole praćene s niskom razinom roditeljske podrške. Djeca autoritarnih roditelja moraju poštivati postavljena pravila bez preispitivanja roditeljske odluke. Autoritarni roditelj ne objašnjavaju svoja pravila niti uzimaju u obzir djetetove osjećaje. Posljednji, permisivni stil definiran je visokom roditeljskom podrškom i niskom kontrolom djetetova ponašanja. Djeca svoje permisivne roditelje doživljavaju više kao prijatelje nego roditelje. Ovi roditelji su responsivni na dječje potrebe, ali pritom ne postavljaju gotovo nikakve granice. Premda su se u svim spomenutim istraživanjima, kao mjera roditeljskog ponašanja koristili roditeljski stilovi, i dalje je moguće izvući pretpostavku jer su stilovi zapravo definirani dimenzijama roditeljske podrške i kontrole. Kako istraživanja dosljedno ističu povezanost između psihopatske ličnosti kod roditelja i autoritarnog stila (Cox i sur., 2018; Zhong i sur., 2020), pretpostavlja se da će takvi roditelji davati malo podrške svom djetetu i da će biti emocionalno hladni. S druge strane, očekuje se kako će se koristiti restriktivnom kontrolom kako bi izmijenili djetetovo ponašanje. Nadalje, nalazi vezani uz permisivno roditeljstvo i psihopatiju su nekonzistentni, te je nužna daljnja provjera ovih postavki.

5.1. NEDOSTATCI I PRIJEDLOZI ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA

Prije donošenja ikakvih zaključaka nužno je istaknuti nedostatke provedenog istraživanja kako bi se izbjeglo krivo tumačenje dobivenih rezultata. Prvi nedostatak odnosi se na strukturu i veličinu uzorka. Točnije, radi se o razmjerno malom i prigodnom uzorku, kojeg su većinski činile majke. Razmjerno mali uzorak može rezultirati smanjenjem statističke snage i povećanjem šanse za pogrešnim zaključivanjem. Nadalje, istraživanje se provodilo online te je upitnik objavljen u nekoliko roditeljskih grupa na društvenoj mreži Facebook. Budući da su majke većinom članice navedenih grupa, nije prikupljen dovoljan broj očeva. Kada se rade usporedbe između grupa koje se sastoje od nejednakog broja sudionika, valjanost dobivenih rezultata je upitna. Također, neki roditelji možda nemaju Facebook profil i/ili nisu članovi roditeljskih grupa, stoga nisu imali šanse ući u uzorak, što dovodi do toga da rezultati nisu reprezentativni za sve roditelje. S druge strane, prednost ove metode prikupljanja podataka je u tome što se u kraćem vremenskom roku može prikupiti veći broj podataka neovisno o tome gdje sudionik živi.

Drugi nedostaci su vezani za korištene mjere prilikom ispitivanja odnosa osobina ličnosti mračne trijade i roditeljskog ponašanja. Oba konstrukta su se pokušala zahvatiti upitnicima koji, iako se često primjenjuju u istraživanjima, imaju svoja ograničenja. Najčešći nedostaci koji se navode su socijalno poželjno odgovaranje, stil odgovaranja, (ne)mogućnost introspekcije te iskrivljena sjećanja prošlih događaja i ponašanja. Nadalje, podaci se temelje na samoprocjeni roditelja, koji su procjenjivali svoju ličnost ali i vlastito roditeljsko ponašanje. U budućim istraživanjima bilo bi dobro provjeriti kako dijete percipira ponašanje svog roditelja, te usporediti postoje li razlike u procjeni roditeljskog ponašanja između djeteta i roditelja. Preporuča se korištenje i drugih metode prikupljanja podataka, kao što je opažanje, kako bi se povećala ekološka valjanost. Sljedeće, roditelji koji su imali više od jednog djeteta u dobi od 2 do 10 godina, sami su birali dijete za koje su procjenjivali vlastito ponašanje. U istraživanju nisu ispitani kriteriji po kojima je roditelj birao dijete, a postoji mogućnost da ličnost roditelja utječe na sam odabir, a na posljetku i na samo ponašanje roditelja prema tom djetetu, koje može biti različito od onog prema nekom drugom djetetu.

6. ZAKLJUČCI

1. Utvrđeno je kako očevi postižu više rezultate na mjeri popustljivosti u odnosu na majke. Međutim, nije utvrđena statistički značajna razlika u prosječnim vrijednostima makijavelizma, narcizma i psihopatije između majki i očeva. Također, nije utvrđena statistički značajna razlika između majki i očeva na dimenzijama roditeljske podrške i restriktivne kontrole, kao ni na subskalama topline, autonomije, roditeljskog znanja, induktivnog rezoniranja, intruzivnosti i kažnjavanja.

2. Roditelji koji postižu veće rezultate na subskali makijavelizma, postižu i veće rezultate na globalnoj dimenziji restriktivne kontrole te veće vrijednosti na subskali koja mjeri kažnjavanje. Međutim, nije utvrđena statistički značajna korelacija između makijavelizma i roditeljske podrške, toplina, autonomija, roditeljsko znanje, induktivno rezoniranje, intruzivnosti i popustljivosti. Uz to, nije utvrđena statistički značajna povezanost narcizma i psihopatije s globalnim dimenzijama roditeljskog ponašanja niti njenim mjernim aspektima.

7. LITERATURA

- Asscher, J. J., van Vugt, E. S., Stams, G. J. J., Deković, M., Eichelsheim, V. I. i Yousfi, S. (2011). The relationship between juvenile psychopathic traits, delinquency and (violent) recidivism: A meta-analysis. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 52(11), 1134-1143.
- Balswick, J. I Avertt, C. P. (1977). Differences in expressiveness: Gender, interpersonal orientation, and perceived parental expressiveness as contributing factors. *Journal of Marriage and the Family*, 39(1), 121-127.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67(6), 3296-3319.
- Barber, B. K., Olsen, J. E. i Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65(4), 1120-1136.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1), 1–103.
- Besser, A. i Priel, B. (2010). Grandiose narcissism versus vulnerable narcissism in threatening situations: Emotional reactions to achievement failure and interpersonal rejection. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 29(8), 874-902.
- Beaver, K. M., da Silva Costa, C., Poersch, A. P., Freddi, M. C., Stelmach, M. C., Connolly, E. J. i Schwartz, J. A. (2014). Psychopathic personality traits and their influence on parenting quality: Results from a nationally representative sample of Americans. *Psychiatric Quarterly*, 85(4), 497-511.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96.
- Belsky, J., Crnic, K. i Woodworth, S. (1995). Personality and parenting: Exploring the mediating role of transient mood and daily hassles. *Journal of Personality*, 63(4), 905-929.
- Bentley, K. S. i Fox, R. A. (1991). Mothers and fathers of young children: Comparison of parenting styles. *Psychological Reports*, 69(1), 320-322.
- Bilić, V. i Bilić, P. (2013). Učestalost i povezanost različitih oblika roditeljskog kažnjavanja s osjećajima i reakcijama djece. *Nova Prisutnost*, 11(2), 215-235.
- Blackburn, R., Logan, C., Renwick, S. J. i Donnelly, J. P. (2005). Higher-order dimensions of personality disorder: Hierarchical structure and relationships with the five-factor model, the interpersonal circle, and psychopathy. *Journal of Personality Disorders*, 19(6), 597-623.

- Brcković, V. (2018). Mračna strana ljudske ličnosti-mračna trijada. *Psychē*, 1, 81-84.
- Campbell, W. K. (1999). Narcissism and romantic attraction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(6), 1254-1270.
- Campbell, W. K. (2001). Is narcissism really so bad?. *Psychological Inquiry*, 12(4), 214-216.
- Campbell, W. K. i Foster, C. A. (2002). Narcissism and commitment in romantic relationships: An investment model analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(4), 484-495.
- Campbell, W. K., Miller, J. D. i Buffardi, L. E. (2010). The United States and the “Culture of Narcissism” An examination of perceptions of national character. *Social Psychological and Personality Science*, 1(3), 222-229.
- Carroll, L. (1987). A study of narcissism, affiliation, intimacy, and power motives among students in business administration. *Psychological Reports*, 61(2), 355-358.
- Christian, E., Sellbom, M. i Wilkinson, R. B. (2017). Clarifying the associations between individual differences in general attachment styles and psychopathy. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 8(4), 329-339.
- Collins, W.A., Madsen, S.D. i Susman-Stillman, A. (2002). Parenting during middle childhood. U M.H. Bornstein (ur.), *Handbook of parenting: Vol. 1* (str. 73-101). Erlbaum.
- Collison, K. L., South, S., Vize, C. E., Miller, J. D. i Lynam, D. R. (2021). Exploring gender differences in Machiavellianism using a measurement invariance approach. *Journal of Personality Assessment*, 103(2), 258-266.
- Costa Jr, P. T., Terracciano, A. i McCrae, R. R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: robust and surprising findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(2), 322-331.
- Cox, J., Kopkin, M. R., Rankin, J. A., Tomeny, T. S. i Coffey, C. A. (2018). The relationship between parental psychopathic traits and parenting style. *Journal of Child and Family Studies*, 27(7), 2305-2314.
- Cox, M. J., Owen, M. T., Lewis, J. M. i Henderson, V. K. (1989). Marriage, adult adjustment, and early parenting. *Child Development*, 1015-1024.
- Csathó, Á. i Birkás, B. (2018). Early-life stressors, personality development, and fast life strategies: An evolutionary perspective on malevolent personality features. *Frontiers in Psychology*, 9, 305-310.

- Czibor, A., Szabo, Z. P., Jones, D. N., Zsido, A. N., Paal, T., Szijjarto, L., Carre, J. R. I Bereczkei, T. (2017). Male and female face of Machiavellianism: Opportunism or anxiety?. *Personality and Individual Differences, 117*, 221-229.
- Dahling, J. J., Whitaker, B. G. i Levy, P. E. (2009). The development and validation of a new Machiavellianism scale. *Journal of Management, 35*(2), 219-257.
- Daniels, D. i Plomin, R. (1985). Differential experience of siblings in the same family. *Developmental Psychology, 21*(5), 747-760.
- Dentale, F., Verrastro, V., Petruccelli, I., Diotaiuti, P., Petruccelli, F., Cappelli, L. i San Martini, P. (2015). Relationship between parental narcissism and children's mental vulnerability: Mediation role of rearing style. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy, 15*(3), 337-347.
- Darling, N. i Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin, 113*(3), 487-496.
- Deci, E. L. i Ryan, R. M. (1985). The general causality orientations scale: Self-determination in personality. *Journal of Research in Personality, 19*(2), 109-134.
- Dhormare, A. R. (2016). Machiavellianism and locus of control among individual and team game players. *Epitome Journals, 3*(2), 145-153.
- Dielman, T. E., Barton, K. i Cattell, R. B. (1977). Relationships among family attitudes and child rearing practices. *The Journal of Genetic Psychology, 130*(1), 105-112.
- Dowgwillo, E. A. i Pincus, A. L. (2017). Differentiating dark triad traits within and across interpersonal circumplex surfaces. *Assessment, 24*(1), 24-44.
- Ellingson, J. M., Littlefield, A. K., Vergés, A. i Sher, K. J. (2018). Psychopathy and substance use disorders. In C. J. Patrick (Ed.), *Handbook of psychopathy* (pp. 635–661). The Guilford Press.
- Emmons, R. A. (1981). Relationship between narcissism and sensation seeking. *Psychological Reports, 48*(1), 247-250.
- Emmons, R. A. (1984). Factor analysis and construct validity of the narcissistic personality inventory. *Journal of Personality Assessment, 48*(3), 291-300.
- Espasa, F. P. (2004). Parent–infant psychotherapy, the transition to parenthood and parental narcissism: Implications for treatment. *Journal of Child Psychotherapy, 30*(2), 155-171.

- Figueredo, A. J., Vásquez, G., Brumbach, B. H., Schneider, S. M., Sefcek, J. A., Tal, I. R., Hill, D., Wenner, C. J. i Jacobs, W. J. (2006). Consilience and life history theory: From genes to brain to reproductive strategy. *Developmental Review*, 26(2), 243-275.
- Furnham, A., Hughes, D. J. i Marshall, E. (2013). Creativity, OCD, narcissism and the Big Five. *Thinking Skills and Creativity*, 10, 91-98.
- Furnham, A., Richards, S. C. i Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(3), 199-216.
- Gabriel, M. T., Critelli, J. W. i Ee, J. S. (1994). Narcissistic illusions in self-evaluations of intelligence and attractiveness. *Journal of Personality*, 62(1), 143-155.
- Geher, G., Di Santo, J. M., Planke, J. A., Durso, G., Goldstein, A., Akmadi, F., Griffin, M, Primavera, N. J., Rausch, Z. M., Rodriguez, Thomson, G. i Weintraub, J. (2020). Dark Parenting: Parents Who Score as High in the Dark Triad Demonstrate Sub-Optimal Parenting Styles. *The Journal of the Evolutionary Studies Consortium*, 11(1), 116-143.
- Gershoff, E. T. i Bitensky, S. H. (2007). The case against corporal punishment of children: Converging evidence from social science research and international human rights law and implications for US public policy. *Psychology, Public Policy, and Law*, 13(4), 231-272.
- Giammarco, E. A. i Vernon, P. A. (2015). Interpersonal guilt and the dark triad. *Personality and Individual Differences*, 81, 96-101.
- Glenn, A. L. (2019). Early life predictors of callous-unemotional and psychopathic traits. *Infant Mental Health Journal*, 40(1), 39-53.
- Gosling, S. D., John, O. P., Craik, K. H. i Robins, R. W. (1998). Do people know how they behave? Self-reported act frequencies compared with on-line codings by observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1337-1349.
- Gramzow, R. i Tangney, J. P. (1992). Proneness to shame and the narcissistic personality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(3), 369-376.
- Grijalva, E., Newman, D. A., Tay, L., Donnellan, M. B., Harms, P. D., Robins, R. W. i Yan, T. (2015). Gender differences in narcissism: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 141(2), 261-310.

- Hart, C. M., Bush-Evans, R. D., Hepper, E. G., & Hickman, H. M. (2017). The children of narcissus: Insights into narcissists' parenting styles. *Personality and Individual Differences, 117*, 249-254.
- Hawley, P. H. (2006). Evolution and Personality: A New Look at Machiavellianism. U D. Mroczek i T. Little (ur.), *Handbook of personality development* (str. 147-161). Lawrence Erlbaum.
- Hemphill, J. F., Hart, S. D. i Hare, R. D. (1994). Psychopathy and substance use. *Journal of Personality Disorders, 8*(3), 169-180.
- Hicks, B. M., Markon, K. E., Patrick, C. J., Krueger, R. F. i Newman, J. P. (2004). Identifying psychopathy subtypes on the basis of personality structure. *Psychological Assessment, 16*(3), 276-288.
- Hinkin, T. R. (1998). A brief tutorial on the development of measures for use in survey questionnaires. *Organizational Research Methods, 1*(1), 104-121.
- Huver, R. M., Otten, R., De Vries, H. i Engels, R. C. (2010). Personality and parenting style in parents of adolescents. *Journal of Adolescence, 33*(3), 395-402.
- John, O. P. i Robins, R. W. (1994). Accuracy and bias in self-perception: individual differences in self-enhancement and the role of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology, 66*(1), 206-219.
- Jonason, P. K., Duineveld, J. J. i Middleton, J. P. (2015). Pathology, pseudopathology, and the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences, 78*, 43-47.
- Jonason, P. K., Lyons, M. i Bethell, E. (2014). The making of Darth Vader: Parentchild care and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences, 67*, 30-34
- Jonason, P. K. i Schmitt, D. P. (2012). What have you done for me lately? Friendship-selection in the shadow of the Dark Triad traits. *Evolutionary Psychology, 10*(3), 400-421.
- Jonason, P. K. i Webster, G. D. (2010). The dirty dozen: a concise measure of the dark triad. *Psychological Assessment, 22*(2), 420-432.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2010). Differentiating The 15 Dark Triad within the Interpersonal Circumplex. U L. M. Horowitz i S. Strack (ur.), *Handbook of interpersonal psychology: Theory, research, assessment and therapeutic interventions* (str. 249-269). Wiley & Sons.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2014). Introducing the short dark triad (SD3) a brief measure of dark personality traits. *Assessment, 21*(1), 28-41.
- Karpman, B. (1956). Criminal Psychodynamics-A Platform. *Journal of Criminal Law and Criminology, 47*(1), 8-17.
- Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G. i Greblo, Z. (2012). Razvoj i validacija upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena Psihologija, 15*(1), 23-41.
- Kernberg, O. F. (1985). *Borderline conditions and pathological narcissism*. Rowman & Littlefield.
- Khaleque, A. (2013). Perceived parental warmth, and children's psychological adjustment, and personality dispositions: A meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies, 22*(2), 297-306.
- Krishnakumar, A. i Buehler, C. (2000). Interparental conflict and parenting behaviors: A meta-analytic review. *Family Relations, 49*(1), 25-44.
- Klarin, M. i Đerđa, V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. *Ljetopis Socijalnog Rada, 21*(2), 243-262.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling: Thrid edition*. The Guilford Press.

- Koestner, R., Bernieri, F. i Zuckerman, M. (1992). Self-regulation and consistency between attitudes, traits, and behaviors. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(1), 52-59.
- Kotyanaya, M. (2020). Bridging the evidence-based gap: From pathological narcissism to narcissism survivors. *The Science of Psychotherapy*.
- Kraut, R. E. i Price, J. D. (1976). Machiavellianism in parents and their children. *Journal of Personality and Social Psychology*, 33(6), 782-786.
- Lamkin, J., Lavner, J. A. i Shaffer, A. (2017). Narcissism and observed communication in couples. *Personality and Individual Differences*, 105, 224-228.
- Láng, A. (2018). Mama Mach and Papa Mach: Parental Machiavellianism in relation to dyadic coparenting and adolescents' perception of parental behaviour. *Europe's Journal of Psychology*, 14(1), 107-124.
- Larsen, R.J. i Buss, D. M. (2008). *Psihologija ličnosti: Područja znanja o ljudskoj prirodi*. Naklada Slap.
- Lee, K. i Ashton, M. C. (2005). Psychopathy, Machiavellianism, and narcissism in the Five-Factor Model and the HEXACO model of personality structure. *Personality and Individual Differences*, 38(7), 1571-1582.
- Levine, T. R. (2011). Statistical conclusions validity basics: Probability and how type 1 and type 2 errors obscure the interpretation of findings in communication research literatures. *Communication Research Reports*, 28(1), 115-119.
- Levinson, M. M., Ono, P., Posada-Villa, S. i Seedat, W. (2009). Cross-national associations between gender and mental disorders in the WHO World Mental Health Surveys. *Archives of General Psychiatry*, 66(7), 785-795.
- Lilienfeld, S. O. i Andrews, B. P. (1996). Development and preliminary validation of a self-report measure of psychopathic personality traits in noncriminal population. *Journal of Personality Assessment*, 66(3), 488-524.
- Love, A. B. i Holder, M. D. (2016). Can romantic relationship quality mediate the relation between psychopathy and subjective well-being?. *Journal of Happiness Studies*, 17(6), 2407-2429.
- Lynam, D. R. i Derefinko, K. J. (2006). Psychopathy and personality. U C. J. Patrick (ur.), *Handbook of the psychopathy* (pp. 133–155). Guilford Press.
- Lykken, D. T. (2013). *The antisocial personalities*. Psychology Press.
- Lyons, M. (2019). *The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy in everyday life*. Academic Press.
- Lyons, M., Brewer, G. i Carter, G. L. (2020). Dark Triad traits and preference for partner parenting styles. *Personality and Individual Differences*, 152.
- Macuka, I. (2010). Osobne i kontekstualne odrednice roditeljskog ponašanja. *Suvremena Psihologija*, 13(1), 63-81.
- Maples, J. L., Lamkin, J. i Miller, J. D. (2014). A test of two brief measures of the dark triad: The dirty dozen and short dark triad. *Psychological Assessment*, 26(1), 326-331.
- Masterson, J. F. (1988). *The search for the real self: Unmasking the personality disorders of our age*. Taylor & Francis.
- Milas G. (2005) *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada Slap.
- Miller, J. D., Hoffman, B. J., Gaughan, E. T., Gentile, B., Maples, J. i Keith Campbell, W. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of Personality*, 79(5), 1013-1042.

- Miller, J. D., Lynam, D. R., Hyatt, C. S. i Campbell, W. K. (2017). Controversies in narcissism. *Annual Review of Clinical Psychology, 13*, 291-315.
- Miller, J. D., Watts, A. i Jones, S. E. (2011). Does psychopathy manifest divergent relations with components of its nomological network depending on gender?. *Personality and Individual Differences, 50*(5), 564-569.
- Miller, P. C., Lefcourt, H. M., Holmes, J. G., Ware, E. E. i Saleh, W. E. (1986). Marital locus of control and marital problem solving. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*(1), 161–169.
- Mooney, R., Ireland, J. L. i Lewis, M. (2019). Understanding interpersonal relationships and psychopathy. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 30*(4), 658-685.
- Mudrack, P. E. (1990). Machiavellianism and locus of control: A meta-analytic review. *The Journal of Social Psychology, 130*(1), 125-126.
- Muris, P., Merckelbach, H., Otgaar, H. i Meijer, E. (2017). The malevolent side of human nature: A meta-analysis and critical review of the literature on the dark triad (narcissism, Machiavellianism, and psychopathy). *Perspectives on Psychological Science, 12*(2), 183-204.
- Murphy, P. R. (2012). Attitude, Machiavellianism and the rationalization of misreporting. *Accounting, Organizations and Society, 37*(4), 242-259.
- Oliver, P. H., Guerin, D. W. i Coffman, J. K. (2009). Big five parental personality traits, parenting behaviors, and adolescent behavior problems: A mediation model. *Personality and Individual Differences, 47*(6), 631-636.
- Onyskiw, J. E. i Hayduk, L. A. (2001). Processes underlying children's adjustment in families characterized by physical aggression. *Family Relations, 50*(4), 376-385.
- Patrick, C. J., Fowles, D. C. i Krueger, R. F. (2009). Triarchic conceptualization of psychopathy: Developmental origins of disinhibition, boldness, and meanness. *Development and Psychopathology, 21*(3), 913-938.
- Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality, 36*(6), 556-563.
- Petric, D. (2018). *Gaslighting and the knot theory of mind*. Preuzeto s <https://www.juliedawndennis.co.uk/wp-content/uploads/2020/03/Gaslightingandtheknottheoryofmind.pdf>
- Petz, B., Kolesarić, V. i Ivanec, D. (2012). *Petzova statistika: Osnovne statističke metode za nematematičare*. Naklada Slap.
- Prinzie, P., Stams, G. J. J., Deković, M., Reijntjes, A. H. i Belsky, J. (2009). The relations between parents' Big Five personality factors and parenting: A meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology, 97*(2), 351-362.
- Rappoport, A. (2005). Co-narcissism: How we accommodate to narcissistic parents. *The Therapist, 1*, 1-8.
- Rauthmann, J. F. i Will, T. (2011). Proposing a multidimensional Machiavellianism conceptualization. *Social Behavior and Personality: an International Journal, 39*(3), 391-403.
- Raskin, R. N. i Hall, C. S. (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological Reports, 45*(2), 590.
- Raskin, R., Novacek, J. i Hogan, R. (1991). Narcissism, self-esteem, and defensive self-enhancement. *Journal of Personality, 59*(1), 19-38.
- Raskin, R. i Shaw, R. (1988). Narcissism and the use of personal pronouns. *Journal of Personality, 56*(2), 393-404.

- Rickspoone, L., Mahoney, D. M. i Hull, J. C. (2016) Narcissism, Parenting, Complex Trauma: The Emotional Consequences Created for Children by Narcissistic Parents. *The Practitioner Scholar: Journal of Counseling and Professional Psychology*, 5, 45-59.
- Roberts, B. W. (2009). Back to the future: Personality and assessment and personality development. *Journal of Research in Personality*, 43(2), 137-145.
- Rohmann, E., Neumann, E., Herner, M. J. i Bierhoff, H. W. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism. *European Psychologist*, 17(4), 279–290.
- Rohner, R. P. i Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, 36(1), 16-47.
- Rose, P. (2002). The happy and unhappy faces of narcissism. *Personality and Individual Differences*, 33(3), 379-391.
- Sakalaki, M., Kanellaki, S. i Richardson, C. (2009). Is a manipulator's externality paradoxical? The relationship between Machiavellianism, economic opportunism, and economic locus of control. *Journal of Applied Social Psychology*, 39(11), 2591-2603.
- Sakalaki, M., Richardson, C. i Thépaut, Y. (2007). Machiavellianism and economic opportunism. *Journal of Applied Social Psychology*, 37(6), 1181-1190.
- Sattler, S. i Linden, P. (2021). Unhealthy parenting strategies: Situational (Dis-) Incentives, Machiavellian personality, and their interaction on misuse of ADHD medication for healthy children. *Social Science Research*, 97. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2021.102559>
- Seedat, S., Scott, K. M., Angermeyer, M. C., Berglund, P., Bromet, E. J., Brugha, T. S., Demyttenaere, K., de Girolamo, G., Haro, J. M., Jin, R., Karam, E. G., Kovess-Masfety, V., Levinson, D., Mora, M. E. M., Ono, Y., Ormel, J., Pennell, B., Posada-Villa, J., Sampson, N. A., Williams, D. i Kessler, R. C. (2009). Cross-national associations between gender and mental disorders in the World Health Organization World Mental Health Surveys. *Archives of General Psychiatry*, 66(7), 785-795.
- Silk, J. S., Morris, A. S., Kanaya, T. i Steinberg, L. (2003). Psychological control and autonomy granting: Opposite ends of a continuum or distinct constructs?. *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 113-128.
- Siwy-Hudowska, A. i Pilch, I. (2014). Machiavellianism in families: Analysis of relationships between the Machiavellianism level of grown-up children and their parents. *Psychological Studies*, 52, 16-23.
- Smetana, J. G. i Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of parental psychological control and monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child Development*, 73(2), 563-580.
- Sočo, M. i Keresteš, G. (2011). Roditeljsko ponašanje zaposlenih roditelja: povezanost s objektivnim obilježjima posla i subjektivnim doživljajem odnosa roditeljske i radne uloge. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 20(3), 647-669.
- Solar, D. i Bruehl, D. (1971). Machiavellianism and locus of control: Two conceptions of interpersonal power. *Psychological Reports*, 29(3), 1079-1082.
- Stucke, T. S. (2003). Who's to blame? Narcissism and self-serving attributions following feedback. *European Journal of Personality*, 17(6), 465-478.
- Sweet, P. L. (2019). The sociology of gaslighting. *American Sociological Review*, 84(5), 851-875.
- Tuvblad, C., Bezdjian, S., Raine, A. i Baker, L. A. (2013). Psychopathic personality and negative parent-to-child affect: A longitudinal cross-lag twin study. *Journal of Criminal Justice*, 41(5), 331-341.

- Twenge, J. M. i Campbell, W. K. (2009). *The narcissism epidemic: Living in the age of entitlement*. Simon and Schuster.
- Ullrich, S., Farrington, D. P. i Coid, J. W. (2008). Psychopathic personality traits and life-success. *Personality and Individual Differences*, 44(5), 1162-1171.
- Utech, D. A. i Hoving, K. L. (1969). Parents and peers as competing influences in the decisions of children of differing ages. *The Journal of Social Psychology*, 78(2), 267-274.
- Valentova, J. V., Junior, F. P. M., Štěrbová, Z., Varella, M. A. C. i Fisher, M. L. (2020). The association between Dark Triad traits and sociosexuality with mating and parenting efforts: A cross-cultural study. *Personality and Individual Differences*, 154, 1-6.
- Vernon, P. A., Villani, V. C., Vickers, L. C. i Harris, J. A. (2008). A behavioral genetic investigation of the Dark Triad and the Big 5. *Personality and Individual Differences*, 44(2), 445-452.
- Vize, C. E., Lynam, D. R., Collison, K. L. i Miller, J. D. (2018). Differences among dark triad components: A meta-analytic investigation. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 9(2), 101-159.
- Vojković, M. (2017). *Od antisocijalnog poremećaja ličnosti do psihopatije*. Neobjavljeni doktorski rad. Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska.
- Wai, M. i Tiliopoulos, N. (2012). The affective and cognitive empathic nature of the dark triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 52(7), 794-799.
- Walters, G. D. (2003). Predicting institutional adjustment and recidivism with the Psychopathy Checklist factor scores: A meta-analysis. *Law and Human Behavior*, 27(5), 541-558.
- Wastell, C. i Booth, A. (2003). Machiavellianism: An alexithymic perspective. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22(6), 730-744.
- Watson, P. J., Grisham, S. O., Trotter, M. V. i Biderman, M. D. (1984). Narcissism and empathy: Validity evidence for the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 48(3), 301-305.
- Wertag, A., Vrselja, I. i Tomić, T. (2011). Provjera konstruktne valjanosti Paulhusovog i Williamsovog (2002) upitnika Mračne trijade D3-27. U V. Kolesarić (ur.). *Program i sažeci priopćenja* (str. 12-15).
- Williams, K. M., Spidel, A. i Paulhus, D. L. (2005, July). *Sex, lies, and more lies: Exploring the intimate relationships of subclinical psychopaths*. In meeting of the Society for the Scientific Study of Psychopathy, Vancouver.
- Wilson, D. S., Near, D. i Miller, R. R. (1996). Machiavellianism: a synthesis of the evolutionary and psychological literatures. *Psychological Bulletin*, 119(2), 285-299.
- Zhong, C., Wang, M. C., Shou, Y., Zhang, X. i Deng, J. (2020). Maternal parenting mediate the relationship between maternal psychopathic traits and child callous-unemotional traits: A longitudinal multiple mediation model. *Journal of Child and Family Studies*, 29(11), 3142-3152.